

Regionale samenwerking rondom opleidingscholen

Een verkenning naar kern-schil constructies

WOUTER SCHENKE

DOROTHÉ ELSHOF

IRMA HEEMSKERK

In opdracht van het Steunpunt Opleidingscholen VO

Regionale samenwerking rondom opleidingsscholen

Een verkenning naar kern-schil constructies

WOUTER SCHENKE

DOROTHÉ ELSHOF

IRMA HEEMSKERK

In opdracht van het Steunpunt Opleidingsscholen VO

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Schenke, W., Elshof, D., & Heemskerk, I.M.C.C.

Regionale samenwerking rondom opleidingsscholen.

Een verkenning naar kern-schil constructies.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(Rapport 989, projectnummer 40753)

ISBN 978-94-6321-050-8

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Roetersstraat 31, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstammstituut.uva.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2018

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Zes cases	5
2.1	School of Education	5
2.2	ROSA: Regionale opleidingsschool Amstelland	11
2.3	AOS Oost-Nederland	16
2.4	AOS Het Utrechts Model	22
2.5	RPO Rijnmond	29
2.6	AOS Midden-Brabant	36
3	Conclusie	45
3.1	Huidige situatie van regionale samenwerking	45
3.2	Nabije toekomst van regionale samenwerking	47
3.3	Voorwaarden voor regionale samenwerking	48
	Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut	51

1 Inleiding

Studenten van de lerarenopleidingen vinden geregeld een opleidingsplaats op een vo-school die aangesloten is bij een erkende opleidingsschool of bij een opleidingsschool in wording. Daarnaast zijn er leraren-in-opleiding die terecht komen op een stageschool die niet aangesloten is bij een partnerschap voor opleiden in de school. De vraag is in hoeverre deze stagescholen en studenten (kunnen) profiteren van de aanwezige expertise uit de opleidingsscholen. Het Steunpunt Opleidingsscholen VO heeft het Kohnstamm Instituut gevraagd om in najaar 2017 een verkennend onderzoek uit te voeren naar de vorming van regionale samenwerking rondom opleidingsscholen, specifiek in het kader van samen opleiden. Voor deze regionale samenwerking rondom opleidingsscholen wordt ook wel de term kern-schilconstructie gebruikt. Het doel van een kern-schilconstructie is dat leraren-in-opleiding die niet op een opleidingsschool stage lopen, op een indirecte wijze meer gaan profiteren van de kennis en inzichten die zijn opgedaan in opleidingsscholen. Met de 'kern' wordt de opleidingsschool bedoeld, met de 'schil' de vo-scholen in de regio die niet aangesloten zijn bij de opleidingsschool.

De onderzoeksvraag van deze verkenning luidt:

Hoe wordt er door sleutelpersonen van vo-opleidingsscholen en (in dezelfde regio gelegen) scholen die niet behoren tot een opleidingsschool aangekeken tegen de vorming van meer regionale samenwerking rondom opleidingsscholen?

De hoofdvraag van dit onderzoek wordt beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

1. In hoeverre is er sprake van de vorming van een kern-schilconstructie in de

vo-opleidingsscholen met (in dezelfde regio gelegen) scholen die niet behoren tot een opleidingsschool? Welke redenen voor samenwerking via de kern-schilconstructie hebben de betrokken partijen? Hoe kijkt men aan tegen de meerwaarde van de kern-schilconstructie en welke opbrengsten zijn er tot dusverre te melden?

2. Welke kansen en bedreigingen zien de vo-opleidingsscholen en (in dezelfde regio gelegen) scholen die niet behoren tot een opleidingsschool voor de vorming van de kern-schilconstructie?

3. Welke voorwaarden voor stimulering van de kern-schilconstructie zien de betrokkenen voor zich? Welke rol zouden het ministerie van OCW, VO-raad en lerarenopleidingen hierin kunnen spelen?

In dit verkennend onderzoek hebben we ons gericht op de huidige samenwerking tussen een opleidingsschool en vo-scholen die niet bij deze opleidingsschool aangesloten zijn en de toekomstbeelden die er leven op dit vlak. Al gauw bleek uit de contacten met de opleidingsscholen dat de term kern-schilconstructie niet ingeburgerd is. In de interviews hebben we de termen kern en schil toegelicht en zijn we vanuit daar verder het gesprek aangegaan (zie bijlage voor de interviewleidraad).

Methode

In dit rapport beschrijven we zes cases, die zijn gebaseerd op interviews met drie sleutelpersonen per case:

Uit de kern:

- de coördinator/projectleider van de vo-opleidingsschool;

En daarnaast:

- een schoolleider/bestuurder van een vo-school die aangesloten is bij de opleidingsschool en die op de hoogte is van de laatste ontwikkelingen van 'samen opleiden'.

of: een instituutsopleider van een lerarenopleiding in dezelfde regio.

De keuze tussen deze twee sleutelpersonen wordt gemaakt door te vragen bij de coördinator/projectleider wie het meest geïnformeerd is in de samenwerking tussen vo-scholen die bij opleidingsscholen horen en scholen die daar niet bij horen.

Uit de schil:

- een schoolleider/bestuurder/schoolopleider van een vo-school in dezelfde regio die niet aangesloten is bij een opleidingsschool, maar wel elk jaar stagiaires van de nabijgelegen lerarenopleiding(en) op school ontvangt.

Dank aan de betrokkenen van de cases voor hun deelname aan de interviews.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de zes cases in willekeurige volgorde gepresenteerd.

In hoofdstuk 3 is de conclusie opgenomen.

2 Zes cases

In dit hoofdstuk worden de zes cases gepresenteerd.

2.1 School of Education

Naam en functie van de geïnterviewden:

- Irene Doornbos - coördinator opleidingschool School of Education; schoolopleider Dr. Nassau College in Assen
- Aly Jellema - instituutsopleider vanuit NHL bij Dr Nassau College en RSG De Borgen
- Ilse Top - regiodirecteur bij RSG de Borgen in Leek en omgeving

De School of Education is een opleidingschool bestaande uit vier vo-schoolbesturen, met zeker 22 schoollocaties, en de lerarenopleidingen van Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL) en Rijksuniversiteit Groningen.

2.1.1 Huidige situatie

De School of Education bestrijkt een groot gebied in het noorden van het land. Het wordt gevormd door scholen in en rond Leeuwarden, in en rond Assen, in Leek en in Meppel. De coördinator van School of Education onderstreept dit: “We zitten best ver van elkaar vandaan. Het is gegroeid uit een partnerschap uit het verleden met scholen uit verschillende regio’s. We zijn al in 2002 gestart met samen opleiden en in 2009 zijn we erkende opleidingschool geworden.” Volgens zowel de coördinator als de instituutsopleider die we spraken, zien de scholen binnen besturen er verschillend uit qua ontwikkeling in opleiden in de school: er zijn voorlopers en scholen die volgen.

Schilscholen in de regio

Als we vragen naar kern-schil situatie in het noorden, zegt de coördinator: “We gebruiken de term schil niet, omdat er niet zoveel schilscholen zijn.” Ze geeft aan dat ze vanuit de School of Education niet het initiatief nemen om te werken met andere scholen in de omgeving, vanwege de verspreide ligging van de scholen in meerdere provincies. Ze licht toe: “In onze situatie zouden we dan in al onze regio’s contact moeten zoeken. Waar zou je dan moeten beginnen? Ik heb als schoolopleider of coördinator ook geen directe samenwerking vanuit mijn eigen school in Assen met scholen in de omgeving.” Wel is ze van mening dat anderen mogen overnemen wat ze hebben ontwikkeld in de opleidingsschool, zoals de visie op opleiden in de school.

De bestuurder bij RSG de Borgen ziet duidelijke verschillen tussen kern en schil, tussen scholen die wel of niet zijn aangesloten bij opleidingsscholen. Opleidingsscholen hebben een voortrekkersrol in opleiden in de school en in professionalisering. Dit merkt ze tijdens overleg met bestuurders in het noorden (Noordelijke Alliantie van vo-scholen) over professionalisering. “Zo is er eerder een vo-brede afspraak gemaakt die door werk van opleidingsscholen handen en voeten heeft gekregen en waarna de andere scholen dat ook hebben overgenomen. Dit ging over het bijstellen van lio-contracten die we hebben omgezet naar stage-overeenkomsten.”

De coördinator geeft aan dat het voor de hand ligt om kennis over opleiden in de school te delen in de reguliere samenwerking die scholen hebben, buiten de opleidingsschool om. Ze licht dit verder toe: “OSG Piter Jelles is een grote speler in onze opleidingsschool. Ze zijn verbonden aan de Pompeblèd Scholengroep, waar ook veel niet-bekostigde opleidingsscholen bij zitten. Daarin hebben ze ook uitwisseling. Schoolopleiders zijn daarin bezig met vertellen over hoe wij het doen en om kennis te delen.” Ze werkt verder samen met andere opleidingsscholen, van waaruit weer kennis wordt gedeeld naar andere scholen die daar niet bij zijn aangesloten. Zo zijn ze bezig om kwaliteitszorg op te zetten samen met andere opleidingsscholen en een aspirant-opleidingsschool in het noorden. De doelstelling is dat ze uiteindelijk ook de schilscholen meenemen in dit proces.

Professionaliseringsplatform Allardsoog

De coördinator van School of Education verwijst naar een belangrijk

ontmoetings- en nascholingsmoment; het zogeheten professionaliseringsplatform Allardsoog. Ze zegt hierover: “We zijn minder geneigd om samenwerking te zoeken met andere scholen buiten onze opleidingsschool, omdat alle scholen in het noorden uitgenodigd worden voor het Allardsoog overleg.” Dit overleg met schoolopleiders en opleiders van instituten vindt driemaal per jaar plaats. “Daar komen schoolopleiders van alle scholen in het noorden, van zowel bekostigde als niet-bekostigde opleidingsscholen. Ook wordt gevraagd om werkplekbegeleiders mee te nemen.” In de commissie die het organiseert, zitten ook mensen van niet-opleidingsscholen, zo vertelt de coördinator. Het opleidersoverleg leidt tot uitwisseling: “We delen kennis, expertise, werkvormen; dit hangt van het programma af. Soms krijgen we informatie, soms bespreken we een casus, soms delen scholen daar hun punten die goed werken. Het is een platform in het noorden waarop veel wordt gedeeld.” De coördinator leert er ook zelf van, zeker als mensen komen met good practices.

Centrum van de vakdidactiek

Tot slot wijst de coördinator op het belang van de lerarenopleidingen. Een voorbeeld dat ze noemt is de start van het centrum voor vakdidactiek vanuit NHL en Rijksuniversiteit Groningen op 8 november 2017. Coaches zijn daar welkom uit het noorden van het land, ook van scholen die niet zijn aangesloten bij opleidingsscholen. De coördinator onderstreept het belang ervan, ook voor schilscholen: “De lerarenopleidingen vragen onze mening over een wijziging in het programma van de opleiding of over iets dat ze hebben ontwikkeld; daarin ben je in gesprek vanuit het vak.”

Ook de instituutsopleider bij NHL geeft een voorbeeld vanuit de lerarenopleidingen voor kennisuitwisseling in de regio: vakdidactici zijn namelijk bezig met vakdidactische netwerken; met vakdocenten waarvan een deel coach/werkplekbegeleider is en een deel niet. Het draait om de kwaliteit van het curriculum en versterking van onderwijskwaliteit in de regio vanuit het vak. Vanuit de lerarenopleiding zijn er om die reden contacten met docenten van scholen in de regio, ook niet-bekostigde opleidingsscholen.

Opleidingen voor coaches en schoolopleiders

De lerarenopleidingen bieden een driedaagse coachopleiding om gecertificeerd werkplekbegeleider te worden, naast dat er een opleiding voor schoolopleiders

en lerarenopleiders is. Voor opleidingsscholen is dat kosteloos, vanwege het partnerschap, maar de opleidingen zijn ook toegankelijk voor niet-bekostigde opleidingsscholen en daarvan zijn er jaarlijks ook meerdere aanmeldingen. De instituutopleider bij NHL beaamt dat de weg ernaar toe moeilijker is te vinden voor deze werkplekbegeleiders dan voor docenten uit opleidingsscholen, zeker als er geen schoolopleider op zo'n school is die de verbindende schakel vormt tussen school en opleiding. Ze heeft daardoor de indruk dat docenten op de opleidingsscholen een beter beeld hebben van wat werkplekbegeleiding inhoudt en wat een student moet doen. "Ze kunnen makkelijker een brug slaan naar de opleiding toe."

Stagebureau

De instituutopleider geeft aan dat ze vanuit de School of Education geen nauw contact met andere scholen hebben. "Dit gebeurt wel via ons stagebureau. Via die weg ontmoeten we vanuit NHL coaches en schoolopleiders van scholen die niet behoren bij een opleidingsschool.", aldus de instituutopleider. Wat betreft contacten met niet-bekostigde opleidingsscholen brengt de instituutopleider ook de bezoeken aan stagiairs naar voren. In jaar 1 en 2 van de opleiding van een student gaat een instituutopleider langs op de school. Dit is niet per se gelinkt aan het vak waarvoor de student de opleiding volgt. In jaar 3 en 4 van de opleiding is het een vakdidactisch bezoek, dus dan komt er iemand voor het vak zelf. Dat kan de instituutopleider zelf zijn, afhankelijk van zijn of haar vakgebied.

Onderwijsgroep Noord

Tot slot is een voorbeeld naar voren gekomen van een schilschool, die dankzij direct contact meer interesse in opleiden in de school heeft gekregen. Het betreft het Dollard college, dat onderdeel is van Onderwijsgroep Noord: een bestuurlijke samenwerking waar ook RSG de Borgen en Terra onderdeel van uitmaken. De bestuurder bij RSG de Borgen is betrokken bij de opleidingsschool: wat neemt ze mee vanuit de stuurgroep naar dit overleg op bestuurlijk niveau?

"Als collega's van Onderwijsgroep Noord hebben we directieoverleg: daarin delen we ontwikkelstappen, wisselen we ook uit hoe we leerprocessen in onze scholen ondersteunen. We hebben daarbij een hrm-strategie, die voortbouwt op het opleiden in de school wat we voor studenten doen. De strategie bestaat uit een beschrijving van een doorlopende lijn: van inductie, de lesson study, de

professionele leergemeenschappen (PLGs), de ervaren docenten die hun didactiek ontwikkelen. Dit in samenwerking met NHL en de RUG”, zo licht de bestuurder toe.

Op directieniveau wordt er dus kennis gedeeld, onder meer over School of Education en over doorgaande leertrajecten van leraren in school. Bij het Dollard College heeft dat geleid tot meer vragen stellen en op onderzoek uit gaan naar opleiden in de school. Anderhalf jaar geleden heeft het Dollard College besloten, samen met collega-scholen in Oost-Groningen een aanvraag in te dienen voor opleidingsschool. “Op basis van onze stukken, onze visiedocumenten, ervaring, die uitwisseling, hebben ze ook stappen gezet. Hierbij checkten ze van tijd tot tijd via het Dollard College met mij: hoe werkt dat bij jullie, waar loop je tegenaan, hoe hebben jullie zulke dingen getackeld? Ze hebben op dit moment besloten om de aanvraag tijdens de volgende tranche voor te gaan leggen¹.”

Wat levert dit proces de School of Education op? De bestuurder antwoord hierop: “Het levert niet iets heel concreets op. Wel word je geattendeerd op je eigen ideeën, daarop word je bevraagd. Waarom je energie en tijd vrijmaakt en waarom je opleidingsschool wilt zijn. Je zet alles op een rijtje waarvoor je het doet.”

2.1.2 Nabije toekomst

Voordat je de vraag kunt beantwoorden hoe schilscholen in de nabije toekomst meer kunnen profiteren van de ervaringen in de opleidingsschool, zijn er volgens de coördinator andere vragen: “Hoe ziet de toekomst voor opleidingsscholen eruit? De regeling is immers eindig². Welke school zou er bij kunnen en van welke scholen hebben we profijt?” De coördinator denkt dat ze eerst na kunnen gaan of ze meer schilscholen kunnen betrekken bij School of Education. Daarbij vindt ze het voor de hand liggen om samenwerking in hun nabije omgeving te zoeken, bijvoorbeeld in Assen. “Belangrijk daarbij is de aanwezigheid van een schoolopleider; daar begint het opleiden in de school, met iemand die het coördineert, die het op de kaart zet en houdt.”

Ook de instituutopleider geeft aan dat niet duidelijk is hoe de toekomst eruit ziet van opleidingsscholen; dat is een lastige situatie. Meer samenwerking met

¹ Ten tijde van de afronding van de rapportage is bekend dat de aanvraag gehonoreerd is.

² Er heerst soms onduidelijkheid over de looptijd van de regeling voor erkende opleidingsscholen: de regeling is structureel.

scholen die nog niet zijn aangesloten bij de opleidingsscholen, vormt een uitdaging. “Waar het van afhangt, zijn de aantallen studenten. Op scholen in de periferie kom je op maximaal 15 studenten per jaar; dat wordt wel een kostbare kwestie als je daar speciale partnerschappen mee moet opzetten.” De bestuurder ziet hechtere samenwerking met schilscholen niet als een pad waarvan ze veel verwacht. “Ik denk wel dat je moet uitwisselen, openstaan voor vragen, actief delen wat er is. Maar ik zie daar niet een nadrukkelijke rol voor ons partnerschap op dit moment.”

Zowel de instituutsopleider als de bestuurder zijn voorstander van een toename van opleidingsscholen, waardoor er ook minder schilscholen zullen zijn. Het levert volgens de instituutsopleider meer kwaliteit van het onderwijs en het vormt aanleiding voor ervaren docenten om werkplekbegeleider te worden, hoewel er dan ook meer geld tegenover moet staan. De bestuurder heeft als argument voor uitbreiding van het aantal opleidingsscholen dat het opleiden in de school zorgt voor een meer gedegen begeleiding van leraren-in-opleiding. Zij heeft daarbij voor de nabije toekomst wel groeiende behoefte om op maat afspraken te maken met de lerarenopleiding over het onderwijs. Ze voorziet dat er meer ruimte komt om het curriculum en de opleiding specifiek in te vullen per school in plaats van een eenheidspakket vanuit de lerarenopleiding.

Op de vraag in hoeverre de NHL bezig is met op maat maken van de opleiding, meldt de instituutsopleider dat ze bezig zijn met de ontwikkeling van flexibel onderwijs voor bijvoorbeeld jaar 2 van de opleiding. De bedoeling is dat studenten aan de slag gaan met hun eigen leervraag, waarbij scholen de student kunnen begeleiden. “We creëren nu ook ateliers, waar verschillende studenten zitting in nemen die met de eigen leervraag aan de slag gaan. Dit organiseren we dan op een hoofdlocatie van een opleidingsschool.”

2.1.3 Voorwaarden

De coördinator ziet allereerst een rol weggelegd voor de School of Education zelf: “Ons doel is om het opleiden van leraren zo goed mogelijk te doen. Hoe meer scholen daaraan meedoen, hoe beter dat is. Wij kunnen daar als opleidingsschool een voorbeeld voor zijn. We delen die expertise onderling, maar kunnen er natuurlijk ook anderen bij betrekken. De instituutsopleider ziet hierin een kans: opleidingsscholen die regionaal als kennispunt fungeren, waarbij je andere scholen vraagt aan te sluiten bij scholing.

Een andere voorwaarde ligt volgens de coördinator in platforms om kennis te delen. Ze heeft de wens dat het professionaliseringsplatform Allardsoog blijft bestaan. “Drie keer per jaar; dat is best al fors ingezet. Daar wordt veel gedeeld.” Ook wenst ze dat het Steunpunt blijft bestaan, als het platform van waaruit gedeeld wordt. Ze brengt hierbij naar voren: “Misschien kunnen ze nadenken over een andere naam - Steunpunt Opleiden in de school -, waardoor het minder de indruk wekt dat het alleen voor opleidingsscholen is. Ze kunnen ook niet-opleidingsscholen uitnodigen voor bijeenkomsten.”

De instituutsopleider ziet een rol weggelegd voor de lerarenopleiding: “Ik zou het een goede zaak vinden om meer regionaal te werken, dat is eigenlijk wat we nu doen bij de vakdidactiek en de vakcoaches. Dat zou je dan ook generiek kunnen doen, met het opleidingsgedeelte.” Alle scholen in de regio zouden dan meer bewust kunnen worden gemaakt van levenslang leren en weten welke kennis er ligt bij de opleiding, volgens de instituutsopleider. Ook de bestuurder schuift de lerarenopleiding naar voren om het voortouw te nemen. Zij betoogt voor het organiseren van een jaarlijkse conferentie: “De lerarenopleiding heeft immers al samenwerking met alle scholen. Ze zijn in staat om daar relevante thema’s naar voren te brengen, die dan vanuit verschillende gezichtspunten kunnen worden uitgewisseld.”

2.2 ROSA: Regionale opleidingsschool Amstelland

Naam en functie van de geïnterviewden:

- Marcelle Hobma - coördinator ROSA
- Truus Vaes - voorzitter college van bestuur IRIS, penvoerder van ROSA
- Bart van Duyn - schoolopleider Wellantcollege (onderdeel van ROSA) en daarnaast coördinator aspirant-opleidingsschool Wellantcollege

De Regionale Opleidingsschool Amstelland (ROSA) is een partnerschap van twaalf vo-scholen in de regio Amstelland en zes Amsterdamse lerarenopleidingen.

2.2.1 Huidige situatie

Praktische en principiële aspecten

De coördinator van ROSA geeft aan dat er geen sprake is van structurele samenwerking met scholen uit de schil. Wel zijn er scholen die bij ROSA zijn aangesloten en die deel uitmaken van grotere besturen. Vanuit deze scholen

ontstaan er soms kansen voor het oprichten van een nieuwe opleidingsschool met scholen die vallen onder hun bestuur. Het Wellantcollege is hier een voorbeeld van. Zij hebben enkele scholen die bij ROSA zijn aangesloten en daarnaast nog veel schoollocaties die niet bij een opleidingsschool zijn aangesloten. Het gaat om 13 vmbo-locaties van het Wellantcollege, die bij elkaar te veel zouden zijn om bij ROSA aan te sluiten. Zij zijn nu een nieuwe opleidingsschool gaan vormen. We gaan hier verderop op in. Een andere situatie waarin ROSA een bijdrage levert aan kennisdeling is op studiedagen van schoolbesturen, waarop ook andere scholen welkom zijn die niet zijn aangesloten bij de opleidingsschool. Maar structureel scholingsactiviteiten op scholen organiseren die niet tot het partnerschap behoren, dat doen ze vanuit ROSA niet.

De reden om niet structureel samen te werken met schilscholen is de span of control, die door de coördinator als complex wordt ondervonden met twaalf scholen in verschillende regio's en met zes lerarenopleidingen. ROSA krijgt wel eens nieuwe aanvragen van scholen die willen toetreden. Daar zijn ze afhoudend in, want zoals de coördinator zegt: "Je moet je kwaliteit waar kunnen maken, je maakt afspraken over het uitdragen van de visie en over kwaliteitsborging. Scholen moeten documenten aanleveren en scholing aan kunnen bieden aan onder meer werkplekbegeleiders." Als de groep scholen bij de opleidingsschool zelf te groot wordt, zorgt dat voor uitdagingen in de onderlinge samenwerking. Om die reden is samenwerking met scholen uit de schil niet iets wat ze bewust opzoeken bij ROSA.

De bestuurder en tevens penvoerder die we hierover spreken, haakt hierop aan. Ze geeft aan dat de eerste reactie op een verzoek tot toetreding of samenwerking vaak een praktische is. Er rijzen concrete vragen, zoals: is een grotere omvang wel werkbaar; hoeveel studenten kan je verdelen over hoeveel scholen; wat betekent dit voor de financiën? Ze brengt naar voren dat je in dit soort situaties ook op principiële niveau ernaar kan kijken. Zo komt het oogpunt van kennisdeling naar voren: er is reeds een partnerschap opgebouwd en waarom zou je de opgedane expertise niet voor jezelf houden maar delen met anderen? De vraag is vervolgens: waarom zou je spreken van een kern en een schil; waarom niet het partnerschap groter maken? De bestuurder vindt dat in deze discussie je ziet dat dit door elkaar loopt; de meer principiële en meer praktische kanten ervan.

Opleidingsschool Wellantcollege

Terug naar wat er wel plaatsgevonden heeft: ROSA vormt de voedingsbodem voor het vormgeven van een nieuwe opleidingsschool. Het betreft 13 vmbo-locaties van het Wellantcollege, die bij elkaar te veel zouden zijn om bij ROSA aan te sluiten. Twee Wellant scholen uit Aalsmeer zijn bij ROSA aangesloten. De schoolopleider van Wellantcollege had al eerder gemerkt dat aansluiting bij ROSA zijn vruchten afwierp. Het levert bijvoorbeeld op dat er nieuwe collega's bijkomen en dat er een netwerk is met ROSA zelf en met de opleidingsinstituten, vooral de tweedegraads lerarenopleidingen waarin de scholen kunnen leren van elkaar wat betreft opleiden in de school. Dit verhaal ging als een olievlek door de organisatie van Wellant heen. Men werd eigenlijk vanuit bottom-up warm gemaakt voor dit idee. Toen twee jaar geleden de status van aspirant-opleidingsschool kon worden aangevraagd met subsidie, werd daarmee de drempel weggenomen voor de regiodirectie en werd de knoop doorgemaakt. De schoolopleider van Wellantcollege heeft zijn ervaringen verteld tijdens een vergadering van de regiodirectie. Dat is goed ontvangen en men is de investeringen gaan doen. De opleidingsschool heeft nu nog geen erkenning; ze zijn opleidingsschool in wording³. Het gaat om de regio in de driehoek Amsterdam-Den Haag-Utrecht, met 13 vmbo-locaties die dus allen vallen onder het Wellantcollege. Op elke locatie is er een schoolopleider die facilitering en scholing krijgt. Ook zijn er werkplekbegeleiders op iedere locatie. De twee Wellant locaties die bij ROSA aangesloten zijn, blijven dat ook voorlopig; ze zijn al geaccrediteerd.

De coördinator van opleidingsschool Wellantcollege is ook schoolopleider bij ROSA. Hij heeft daarmee een dubbele pet op. Hij ervaart dit zelf als positief; het is een wisselwerking van halen en brengen. "Bij ROSA heb ik overleg met gelijkgestemden, dan hoor je praktische inzichten die anderen opdoen. Daar is het ook halen. Laatst kon ik wel naar ROSA iets brengen dat ik had gehoord bij de Hogeschool Utrecht over hun scholing. Bij opleidingsschool Wellantcollege ben ik de kennisbasis: daar is het voor mij minder halen, meer brengen".

De opleidingsschool Wellantcollege is anders dan ROSA. Allereerst bevinden ze zich in verschillende stadia van ontwikkeling en hebben ze een eigen visie op

³ Ten tijde van de afronding van de rapportage is bekend dat de aanvraag gehonoreerd is.

opleiden. De overlegstructuur zoals bij ROSA nemen ze wel over bij opleidingsschool Wellantcollege. Voor ROSA levert het op dit moment geen voordelen op dat er op deze manier een nieuwe opleidingsschool is bij gekomen. Beide coördinatoren kunnen zich wel voorstellen dat er in de toekomst samenwerking plaatsvindt, door overleg op het niveau van coördinatoren.

2.2.2 Nabije toekomst

De coördinator van ROSA ziet voor de nabije toekomst niet voor zich dat ze bewust samenwerking opzoeken met scholen die niet zijn aangesloten bij een opleidingsschool. Ze zijn wel bezig met de samenwerking opzoeken met opleidingsscholen in de regio: die hebben een gedeelde agenda en ook organisatiepunten komen overeen.

Kansen

Een kans die door alle drie de geïnterviewden wordt genoemd, is een regionale functie in de professionalisering van leraren. Met een focus op de zogeheten doorlopende leerlijn van student naar starter naar ervaren leraar. De coördinator van ROSA benoemt dat in het sectorakkoord grote zorgen staan over ICT-vaardigheden en pedagogisch-didactische vaardigheden, niet zozeer bij starters, maar vooral bij leraren die al langer lesgeven. Dankzij eerdere subsidie voor versterking samenwerking (VSLs) hebben ook zittende collega's binnen ROSA een professionaliseringslag kunnen maken. Een dergelijke subsidie is er niet voor scholen, die niet aangesloten zijn bij een opleidingsschool. De coördinator van ROSA vindt dat professionalisering van zittende collega's niet zozeer een taak zal zijn van het partnerschap in de opleidingsschool, maar dat de expertise vanuit instituten in de regio vandaan kan komen. De bestuurder merkt op dat dit niet allemaal bij de opleidingsschool gelegd kan worden; dan dicht je die teveel taken toe. Ze ziet verantwoordelijkheid liggen bij met name schoolleiders en directies van de scholen om zicht te hebben op professionalisering en een goed personeelsbeleid op te zetten. Daarbij kan een opleidingsschool de aanzet en stimulans geven tot professionalisering van zittende collega's, maar ligt de verantwoordelijkheid bij de scholen zelf. Ook de coördinator van opleidingsschool Wellantcollege vindt dat er nog veel te winnen is op de locaties wat betreft de doorlopende lijn. Ze zijn gestart met het vormgeven van een inductie-arrangement voor de starters.

Bedreigingen

Beide coördinatoren noemen het als bedreiging als het aantal scholen met welke de opleidingsschool samenwerkt te groot wordt. Het wordt dan lastiger beheersbaar omdat het netwerk groter wordt. Daarnaast is het punt van spreiding van financiële middelen aan de orde gekomen. Dit punt komt terug bij de voorwaarden. De bestuurder benadrukt dat regionale samenwerking tussen scholen alleen van de grond komt, als er een belemmering weg wordt gehaald, namelijk dat er voldoende goede leraren worden aangetrokken. Er zou daarom moeten worden gestimuleerd dat het vak van leraar aantrekkelijker wordt en dat er meer studenten kiezen voor een lerarenopleiding. Op die manier blijft er in de regio voldoende aanwas komen van nieuwe leraren en dan is het verdelen van studenten over meerdere scholen een minder groot probleem.

2.2.3 Voorwaarden

Een algemene voorwaarde die alle drie de geïnterviewden zien, is dat het wel zin moet hebben om meer scholen te betrekken bij opleiden in de school. Een voorwaarde is dat er een voldoende aantal studenten is. Als het aantal studenten kleiner is dan het aantal plekken, dan kan je er beter niet in investeren. Als er voldoende studenten zijn, en je wilt opleiden in de school goed vormgeven, zorg dan dat elke school een opleidingsschool wordt, zo vindt de coördinator van ROSA. Facilitering is er uiteraard voor nodig, maar ook geschikte personen zoals een instituutopleider die in staat is op locatie lessen vorm te geven aan stagiairs. De geïnterviewden zien een rol vanuit de instituten weggelegd. Er worden al opleidingen voor werkplekbegeleiders en schoolopleiders gegeven. Dat zou je ook kunnen doen voor scholen die niet zijn aangesloten bij opleidingsscholen.

Kennis delen

Als je kennis wilt delen vanuit de opleidingsscholen, dan kost dit tijd en geld om mensen ervoor vrij te maken. De coördinator van ROSA maakt de vergelijking met de subsidie voor versterking samenwerking (VSLS), waarbij gepoogd is instituten en scholen meer te laten samenwerken. Op die manier geef je kennisdeling een impuls. Een optie hierbij is om iemand een ambassadeursfunctie te geven, die een rol heeft in verspreiden van kennis in een regio. Ook kent het Steunpunt het zogeheten koppeltraject. Je kunt als opleidingsschool koppelpartner worden om werkwijzen te delen met andere

scholen. Klassenmanagement is zo'n onderwerp dat op elke school aan bod kan komen. Een laatste optie die genoemd wordt, is om eens per semester in samenwerking met de regio een bijeenkomst te organiseren, waarbij je ook andere scholen betreft en inhoudelijk iets aanbiedt. Bijvoorbeeld voor mensen met een coördinerende rol of voor schoolleiders, die ideeën kunnen opdoen voor de structuur op hun eigen scholen.

De bestuurder is er voorstander van om initiatieven de ruimte te geven. De vraag is daarbij: Welke modellen voor een kern-schil constructie zijn er en welke zijn geschikt voor welke situatie? Benoem vanuit welke uitgangspunten een model wordt ingezet: moet het de kwaliteit van begeleiding van studenten versterken of moet het meer studenten aantrekken? Dat is belangrijk om na te gaan welke initiatieven en modellen succesvol zijn of niet.

2.3 AOS Oost-Nederland

Naam en functie van de geïnterviewden:

- Wilma Weekenstroo - coördinator AOS-ON, schoolspecialist opleiden Assink Lyceum Haaksbergen en Patrick Hoogendoorn, onderzoekscoördinator AOS-ON Twents Carmel College
- Jan van der Meij - directeur Universiteit Twente (UT) lerarenopleiding ELAN
- Mark Kwakman - locatiedirecteur Bataafs Lyceum, OSG Hengelo

De Academische Opleidingschool Oost-Nederland (AOS-ON) is een partnerschap van vijf vo-scholen en vier lerarenopleidingen. AOS-ON is uitgebreid de afgelopen periode tot op dit moment vijf vo-scholen met elk een ander bestuur, die in totaal bestaan uit 24 locaties. De schoollocaties die bij AOS-ON zijn aangesloten liggen in de regio Achterhoek en Twente; de instituten liggen in Nijmegen, Zwolle en Enschede.

2.3.1 Huidige situatie

Volgens de coördinatoren is er in de voorgeschiedenis van AOS-ON al sprake geweest van een kern-schilconstructie: het Assink Lyceum is in die zin drie jaar lang 'kern' geweest, in 2011/2012 zijn daar drie scholen bijgekomen en afgelopen jaar heeft de vijfde school zich aangesloten. AOS-ON is daarmee uitgebreid van een bestuur naar vijf besturen in de afgelopen jaren. AOS-ON hanteert voor toetreding tot de opleidingsschool de NVAO-criteria: als een

school zich wil aansluiten doen ze zelf een quick-scan/zelfreflectie, eventueel met hulp van AOS-ON. Het bestuur kijkt op basis daarvan in hoeverre aansluiting gewenst is, waarna een samenwerkingsovereenkomst wordt getekend. Na een jaar van intensieve samenwerking volgt een audit, waarbij alle geledingen betrokken zijn (van bestuur tot de schoolopleiders van alle instituten/scholen), de commissie doet een voordracht aan het bestuur. Er is een uitbreidingsprotocol voor scholen die vanuit de schil naar de kern willen komen. Als scholen willen aansluiten wordt samen gekeken wat de school nog te ontwikkelen heeft en wat de rol van de opleidingsschool daarbij kan zijn, hoe de schil naar de kern kan groeien.

Behalve in de voorgeschiedenis van AOS-ON zien de coördinatoren dat de kern-schil constructie ook tot uiting kwam in de opdracht van het project VSLS (Versterking Samenwerking Lerarenopleidingen en Scholen) van 2013-2017, gesubsidieerd door het Ministerie van OCW. De scholen die deel uitmaakten van AOS-ON waren in dit kader ook 'buddy' voor scholen die het opleiden in de school aan het ontwikkelen waren. Vanuit de gedachte de scholen in de schil in de regio te betrekken en van de opbrengsten mee te laten profiteren, heeft AOS-ON masterclasses en leergroepen (o.a. over opleiden, professionaliseren en de doorlopende leerlijn) opengezet voor deelnemers van alle regioscholen. Daar is ook gebruik van gemaakt, zij het veel minder dan gehoopt en veelal beperkt tot individuele geïnteresseerde docenten. Deze openstelling is ook nu nog van kracht.

Rol van de lerarenopleiding

De directeur van de universitaire lerarenopleiding geeft aan dat er vanuit de scholen wordt samengewerkt als het gaat om nascholingsactiviteiten die vaak ontwikkeld zijn binnen de opleidingsschool, maar ook vanuit projecten als VSLS en begeleiding startende leraren. Behalve initieel opleiden gaat het ook om het professionaliseren van zittende docenten.

De ontwikkelde instrumenten, veelal ontwikkeld in de opleidingsscholen, worden gedeeld met andere scholen, en cursussen, opleidingen en materialen worden ter beschikking gesteld. Een voorbeeld is een training over ouderbetrokkenheid, opgezet vanuit het Assink Lyceum (penvoerder AOS-ON). De training is nu verplaatst naar de UT, vanuit de gedachte van verduurzaming van de opbrengsten uit VSLS en omdat scholen buiten AOS-ON het idee hadden dat de training niet voor hen was. Nu de uitnodiging van de UT komt, is er

volgens de directeur van de lerarenopleiding bredere belangstelling en zijn er meer deelnemers. Een ander voorbeeld is dat er gewerkt wordt met eenzelfde stagehandleiding voor alle studenten van alle opleidingen, waarin ruimte is voor eigen invulling door de student en met een bepaalde keuzevrijheid waarin de verschillen van scholen tot uitdrukking komt. De stagehandleiding is tot stand gekomen binnen de opleidingsscholen AOS-ON en Partnerschap 2 (de andere opleidingsschool waar de UT in zit).

Aantal scholen in de schil?

Als we de betrokkenen vragen naar hoeveel schilscholen er zijn in de regio, wordt daar verschillend op gereageerd. Volgens de coördinatoren is de dekkingsgraad in de regio hoog: niet veel scholen hebben geen samenwerking met een opleidingsschool, de AOS-ON of de aspirant opleidingsschool Partnerschap 2 in dezelfde regio. Volgens de directeur van de lerarenopleiding zijn er wel meerdere scholen in de schil, onder andere het Bataafs Lyceum en het Vechtdal college. De directeur van het Bataafs Lyceum heeft er geen zicht op of er meer vo-scholen zijn in een vergelijkbare situatie.

Momenteel is er geen sprake van structurele samenwerking met scholen uit de schil. Dit is volgens de coördinatoren ook geen doelstelling van de opleidingsscholen. Zij zien hier meer een taak weggelegd voor de lerarenopleidingen, zij hebben immers meer zicht op waar de studenten zitten en waar verdieping/uitbreiding van expertise nodig of gewenst is. Zij zien de instituten als onderdeel van AOS-ON als de verbindende factor, die de structuren bieden. Er is wel sprake van disseminatie van kennis (bijvoorbeeld ingegeven door VSLs) en er wordt volop overal gedeeld, onder andere in regiobijeenkomsten op alle instituten die deel uitmaken van AOS-ON. Op het gebied van curriculum, onderzoek en kwaliteitszorg wordt veel samengewerkt, aldus de coördinatoren. AOS-ON organiseert bijvoorbeeld elk jaar een studiedag die open staat voor iedereen, en daarnaast masterclasses, o.a. voor starters, en workshops over de begeleiding en disseminatie van onderzoek. Via de instituten worden daar ook scholen in de regio (die geen deel uitmaken van AOS-ON) bij uitgenodigd, onder andere bij vakcoachtrainingen. AOS-ON heeft ook regelmatig aanvragen en gesprekken met mensen, ook van buiten de opleidingsschool, ter ondersteuning wat ze aan het doen zijn.

AOS-ON is niet primair gericht op samenwerking met vo-scholen uit de schil. Het huidige regionale partnerschap met vijf besturen, 24 locaties, vier lerarenopleidingen (met zo'n 300 studenten) vraagt veel inzet en er is nu sprake van een hele goede overlegstructuur volgens de coördinatoren. Men is meer gericht op het huidige partnerschap en de afstemming met andere opleidingsscholen. In de overlegstructuren staan met name kwaliteit en curriculumzaken op de agenda. Het meenemen van andere scholen buiten de opleidingsschool komt wel aan de orde tijdens het overleg, maar omdat het geen primaire opdracht is van een AOS komt dit minder aan bod.

Bataafs Lyceum

Volgens de directeur van de lerarenopleiding zijn er afgelopen periode meerdere aanvragen geweest van schilscholen om bij de opleidingsschool opgenomen te worden. Eén van die scholen was het Bataafs Lyceum, die heeft daartoe een officieel verzoek gedaan en een oriënterend gesprek gehad met AOS-ON. Omdat de school nog niet aan de criteria voldoet (het stagetraject moet meer geformaliseerd, onder andere) is het verzoek voorsnog afgewezen. Het Bataafs Lyceum zou volgens de locatiedirecteur graag deel uitmaken van de opleidingsschool om een gelijkwaardiger positie te krijgen, waarin de school ook studenten toebedeeld krijgt van de universitaire lerarenopleiding. Die studenten komen volgens de directeur van de school in de huidige samenwerkingsstructuur eerst op de scholen terecht die deel uitmaken van AOS-ON. De school krijgt nu wel veel hbo studenten die moeilijker plaatsbaar zijn, maar mist de academische student. Ook wil de school graag op een actieve manier betrokken zijn bij de actuele stand van zaken in de wetenschap; een manier zou zijn via universitaire studenten. De school haalt dat nu op een andere manier binnen door schoolleiders en docenten die een academische opleiding volgen te vragen kennis en expertise te delen met de collega's. Samenwerking is er wel met de lerarenopleiding: jaarlijks komt de UT langs op school. De locatiedirecteur noemt de contacten met de lerarenopleiding en de universiteit als heel goed.

Contacten binnen en buiten de opleidingsscholen

De coördinatoren bevestigen dat nagenoeg alle studenten op de opleidingsscholen worden geplaatst. Uitzonderingen hierop vormen de studenten die al een baan hebben op een andere school en nog lerende zijn. De directeur van de universitaire lerarenopleiding geeft aan dat er vanuit de UT

wel afspraken zijn over de plaatsing van studenten: als vuistregel wordt gehanteerd dat tachtig procent van de studenten wordt geplaatst binnen een van de twee opleidingsscholen en twintig procent op niet-opleidingsscholen. Zij hebben goede contacten met alle scholen uit hun netwerk (circa 35 scholen), en bezoeken die jaarlijks, de zogenoemde 'stropdasgesprekken' met de school- en teamleiders, met name bovenbouw havo/vwo, omdat de UT primair een eerstegraadsopleiding is. Gespreksonderwerpen zijn onder andere stage en nascholing. Deze gesprekken worden gecombineerd met het pre-university programma gericht op leerlingen. De contacten worden onderhouden met alle scholen, ook als de scholen geen studenten hebben (dat blijft een potentiële plek). Behalve deze standaardbezoeken zijn er allerlei settings waar men elkaar ontmoet. De lijnen tussen de UT en de scholen, directeuren en teamleiders zijn kort, ook informeel, iedereen kent elkaar. Er zijn schoolleiders uit de schil die nog wel meer betrokken zijn dan schoolleiders uit de kern. Met de bestuurders van de scholen die deel uitmaken van de partnerschappen is een paar keer per jaar overleg in het besturenoverleg van AOS-ON. Een dergelijk overleg is er niet met bestuurders van schil scholen.

Overdraagbaar

De opleidingsscholen hebben een hele duidelijke structuur van bestuur tot de werkvloer. Volgens de coördinatoren ontbreekt dat in de schil scholen, waardoor kennis en instrumenten lastiger overdraagbaar zijn.

De directeur van de universitaire opleiding constateert een gezamenlijke visie van opleidingsscholen over samen opleiden, maar zij leggen verschillende accenten, bijvoorbeeld meer inzetten op onderzoek of op specifiek onderzoek, zoals de AOS-ON doet. In grote lijnen is volgens hem veel overdraagbaar naar scholen in de schil, maar de gemaakte keuzes, de speerpunten, zijn niet zomaar overdraagbaar. Hij ziet dat de werkwijze van de opleidingsschool, het werken met schoolleiders en vakcoaches, ook bij andere scholen ontstaat en vindt dat een goede ontwikkeling. Er is echter sprake van eenrichtingsverkeer: vanuit de opleidingsschool is men met name gericht op het organiseren van de interne samenwerking, waardoor er minder aandacht uit kan gaan naar andere scholen.

2.3.2 Nabije toekomst

De coördinatoren zien de huidige situatie niet erg veranderen in de nabije toekomst. Er wordt zoveel mogelijk opengezet voor iedereen, ook voor

iedereen die geen deel uitmaakt van AOS-ON, maar er wordt geen actieve samenwerking gezocht vanuit AOS-ON met vo-scholen die daar geen deel van uitmaken. Uitbreiding van de opleidingsschool AOS-ON met scholen uit de schil wordt zoals eerder beschreven niet gestimuleerd, met name vanwege de beheersbaarheid van de activiteiten die plaatsvinden in het samenwerkingsverband. Zij kennen ook scholen die in de schil willen blijven zitten en geen deel van de opleidingsschool willen worden, maar wel studenten willen houden, dat zijn scholen in een schilconstructie. Een aantal instituten werken in deze structuur en onderscheiden samenwerkingsscholen en opleidingsscholen.

Ook de directeur van de lerarenopleiding denkt dat er niet veel gaat veranderen, maar ziet wel mogelijkheden. Scholen concurreren met elkaar, maar werken toch goed samen om goed onderwijs in te richten. Hij is er voorstander van om scholen uit de schil meer te betrekken dan nu het geval is, op regelmatige en structurele basis. Hij erkent dat de opleidingsscholen waar de UT deel van uitmaakt momenteel geen ruimte geven aan toetreding van nieuwe vo-scholen. Men is druk met de opleidingsschool zelf waardoor het lastig is om met andere scholen buiten de opleidingsscholen intensieve contacten te onderhouden. Hij ziet wel de mogelijkheid in de toekomst voor de oprichting van minstens één nieuwe opleidingsschool⁴, waar dezelfde opleidingsinstituten deel van uitmaken als bij AOS-ON. Op die manier zouden idealiter alle vo-scholen deel uitmaken van een opleidingsschool, zodat er geen schil meer is. Het model van de opleidingsschool - in de vorm van een hecht partnerschap tussen scholen en lerarenopleidingen - zou hij als het model willen zien, omdat daar een grote meerwaarde in zit.

De locatiedirecteur ziet geen verandering in de nabije toekomst. Hij ervaart vanuit AOS-ON momenteel geen ondersteuning om deel uit te kunnen maken van de opleidingsschool. Het gesprek met AOS-ON heeft wel opgeleverd dat de school inzicht heeft gekregen in verbeterpunten, zoals het formaliseren van het stagetraject om aan de voorwaarden van AOS-ON te voldoen. De school werkt aan verbetering, maar tegelijkertijd heeft de locatiedirecteur de indruk dat AOS-ON de pool studenten niet wil verdelen over een grotere groep. De optie

4 In het huidige beleid zijn er geen aanvraagmogelijkheden meer voor oprichting van erkende opleidingsscholen; dit was niet bekend bij de geïnterviewden ten tijde van het interview.

om zelf de regio te verkennen en een eigen opleidingsschool te beginnen heeft hij niet eerder overwogen, maar zou wellicht perspectief bieden.

2.3.3 Voorwaarden

Volgens de coördinatoren hebben de voorwaarden voor samenwerking met scholen uit de schil en de disseminatie in eerste instantie te maken met facilitering en financiering. Veel van het begeleiden, beoordelen en opleiden wordt nu ook door de scholen uit het partnerschap AOS-ON zelf betaald. Om meer regionale samenwerking met scholen uit de schil na te streven zou er iets tegenover moeten staan. Scholen uit de schil zouden bijvoorbeeld een jaarlijkse bijdrage kunnen betalen voor de studiedagen en workshops; dat kan gefinancierd uit hun lumpsum gereserveerd voor het opleiden van docenten. De coördinatoren zien ook een rol voor het ministerie in het faciliteren en het uiteindelijk vaststellen van de kwaliteitseisen waaraan schilscholen zouden moeten voldoen. Daarnaast zien ze een rol vanuit de opleidingsinstituten voor het stellen van eisen waar scholen aan moeten voldoen. Zo zouden de lerarenopleidingen kunnen eisen dat leraren-in-opleiding die stage lopen op een school uit de schil bepaalde cursussen volgen bij een opleidingsschool.

De directeur van de lerarenopleiding constateert dat het ministerie nu per opleidingsplaats financiert: de school krijgt geld voor het begeleiden van studenten op school. Eigenlijk zou dat voor alle scholen zo moeten zijn, zodat het opleiden er gewoon bij hoort voor een school en als belangrijke taak van alle scholen wordt erkend. De financiering kan per student, maar ook op een andere manier geregeld. De VO-raad en het Steunpunt moeten volgens de directeur van de lerarenopleiding samenwerking blijven stimuleren en er voor zorgen dat opleidingsscholen blijven uitwisselen, met elkaar in gesprek blijven en van elkaar leren. AOS-ON zou daarbij kunnen helpen bij het opstarten van een eventuele nieuwe opleidingsschool. Het toekomstbeeld bij hem is dat er op een gegeven moment geen schil meer is, dat er alleen opleidingsscholen zijn die er, in samenwerking met instituten, samen voor gaan.

2.4 AOS Het Utrechts Model

Naam en functie van de geïnterviewden:

- Michel van Schaik – projectleider AOS HUM en bij Instituut Archimedes van de Hogeschool Utrecht (HU) in functie als relatiebeheerder

- Henk Zijlstra - voorzitter stuurgroep opleidingsschool; tot 2016 rector De Werkplaats Kindergemeenschap in Bilthoven
- Emile van den Oever - schoolopleider Kalsbeek College, Woerden (keurmerkschool)

De Academische Opleidingsschool Het Utrechts Model (AOS HUM) is een partnerschap van twaalf vo-scholen en Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht.

2.4.1 Huidige situatie

Partnerschap AOS HUM

AOS HUM is volgens de projectleider een netwerk met eenpitters van individuele scholen en van scholen die vallen onder een groter bestuur. Ze hebben elkaar gevonden in de ambitie om in partnerschap structureel studenten op te leiden in de school. Als we vragen naar een kernschilconstructie, dan ziet de projectleider dat als volgt voor zich: “De kern zit in onze partnerschappen waaronder AOS HUM; daarin hebben we de samenwerking geïntensiveerd en collectief ambities geformuleerd. De keurmerkscholen die niet zijn aangesloten bij een partnerschap zien we als schil.” Met keurmerkscholen worden de circa 100 schoollocaties bedoeld die het Keurmerk Utrechts model hebben.

Wat is het Keurmerk Utrechts model?

Het idee voor het keurmerk is in 2003 ontstaan, voordat er subsidieregelingen waren en dus voordat NVAO met criteria kwam voor opleidingsscholen. Het was volgens de projectleider van AOS HUM een gezamenlijk initiatief van scholen en opleidingsinstituten om de kwaliteit van het opleiden en begeleiden van studenten in de school te borgen. Het keurmerk is ondergebracht bij het Platform Onderwijsarbeidsmarkt vo/mbo Regio Utrecht, waar vo- en mbo-besturen, hbo- en universitaire instituten bij zijn aangesloten. Sinds de start zijn er veel scholen die een keurmerktraject hebben doorlopen en sommige hebben al voor de derde keer een hercertificering doorlopen. Nieuwe scholen die willen aansluiten bij AOS HUM doorlopen een instroomprocedure, waarin een aantal zaken op orde moet zijn. Daar zit ook altijd de verplichting bij dat het keurmerk behaald moet zijn.

Er zijn dus ook keurmerkscholen die geen onderdeel zijn van een partnerschap zoals AOS HUM. Van scholen die het keurmerk willen behalen, worden vier

zaken verwacht: (1) de school leidt een substantieel aantal studenten mee op; (2) studenten hebben een begeleider die gefaciliteerd wordt; (3) er is een schoolopleider aangesteld en gefaciliteerd; (4) de school heeft een gedeelde visie op opleiden in de school. Deze vier voorwaarden vormen het startpunt voor het keurmerktraject. Dit traject heeft een ontwikkelingsgericht karakter: er volgt na een audit-bezoek een advies voor de school hoe zij zich verder kunnen ontwikkelen in het opleiden in de school. De keuze voor deelname aan het keurmerk is vrijwillig en er zijn kosten aan verbonden. De projectleider van AOS HUM zegt hierover: “We proberen vanuit de lerarenopleidingen wel scholen te stimuleren om hieraan deel te nemen; het biedt voor de opleiding een garantie voor de kwaliteit van opleiden in de school en voor de student een garantie op onder andere een gedegen organisatie van de stage en een goede begeleiding.”

Wat betekent het keurmerk voor scholen?

Keurmerkscholen hebben kortere lijnen naar de lerarenopleiding, dan overige scholen met wie minder vaak contact is. De voordelen van deelname aan het keurmerk hebben betrekking op:

- aanwezigheid van een instituutsopleider op de school: de geïnterviewden van AOS HUM geven aan dat de HU er naar streeft om een instituutsopleider te koppelen aan de keurmerkscholen. De HU stelt dan als voorwaarde dat er minimaal 16 studenten werkzaam zijn op de keurmerkschool. De instituutsopleider organiseert op de school thema- en intervisiebijeenkomsten en er ontstaat een kort lijntje tussen de schoolopleider en het instituut. Hiermee streeft het instituut naar een betere kwaliteit van de begeleiding van de student.
- uitnodigingen om mee te praten bij het instituut: naast de erkende opleidingsscholen worden ook de andere keurmerkscholen uitgenodigd om naar meedenksessies te komen om bijvoorbeeld het curriculum tegen het licht te houden. Ook worden de scholen gevraagd voor klankborden, bij de kenniskringen van lectoraten en bij de ontwikkelteams voor onderwijsinnovatie.
- aantrekken van studenten en nieuwe leraren: de keurmerkscholen worden ook uitgenodigd voor de stagemarkten en studenten kunnen deze scholen daarom sneller vinden. In eerste instantie zullen studenten terecht komen bij partnerscholen, vervolgens bij keurmerkscholen en daarna bij scholen zonder keurmerk. Hij denkt dat de keurmerkscholen sneller leraren zullen

vinden voor het vullen van vacatures. De opleidingsschool en de keurmerkscholen vormen een kweekvijver voor aankomende leraren en is er een grote kans dat de lio-studenten op school blijven zodra zij hun opleiding afgerond hebben. Ook is het opleidingsprogramma voor studenten ten dele te koppelen aan een inductietraject voor starters.

Andere mogelijkheden tot ontmoeting

Er zijn veel andere initiatieven waar ook HU en UU bij betrokken zijn, maar met andere doelen. Deze initiatieven gaan over de grenzen van het partnerschap heen. Daarin leren mensen elkaar kennen en kunnen ze kennis opdoen over opleiden in de school. Een voorbeeld hiervan is U-Talent, dat wil bijdragen aan de kwaliteitsverhoging van het bèta- en techniekonderwijs in havo en vwo. Daar treffen vooral de partnerscholen elkaar, maar ook de andere keurmerkscholen en andere scholen zijn aangesloten. Andere voorbeelden waar dit ook voor geldt is het project Begeleiding Startende Leraren (BSL) en Meetup030 (openbaar docentennetwerk in de regio).

Keurmerkschool Kalsbeek College

Het Kalsbeek College in Woerden heeft zes jaar geleden het keurmerk behaald. Op de twee schoollocaties van het Kalsbeek hebben dit jaar 17 studenten een stageplaats gevonden. De school wil maximaal 20 studenten per jaar begeleiden. De schoolopleider die we spraken, zegt over de keurmerkprocedure: "De toenmalige schoolopleider had banden met de HU. In schooljaar 2014-2015 is er een hercertificering geweest; toen ben ik zelf net aangenomen als schoolopleider. De bevindingen en adviezen: daarmee ga je aan de slag." De schoolopleider ging ermee in gesprek met de directie. Zo had hij het streven om alle werkplekbegeleiders gecertificeerd te krijgen. Omdat dit in het evaluatieverslag stond als aandachtspunt, had hij iets om naar te verwijzen. De directie ging ermee akkoord. Inmiddels kunnen werkplekbegeleiders van de school een training krijgen via de HU. De school dwingt de docenten niet, maar zegt wel 'Je doet de training, tenzij je aangeeft dat het niet te combineren is met je andere werkzaamheden'. Vorig jaar waren er vijf en dit jaar drie werkplekbegeleiders die de training bij de HU volgen. De schoolopleider vindt dat de samenwerking met de HU goed verloopt. Er zijn vaste lijnen met een instituutopleider van de HU, die elke woensdag aanwezig is op school.

De schoolopleider van het Kalsbeek College, locatie havo en vwo, heeft sinds kort belangstelling in mogelijke deelname aan het partnerschap AOS HUM; de school heeft interesse in erkende opleidingsschool te worden. De schoolopleider wil bepalen of het iets is voor de school en verkent nu de kosten en baten. Hij heeft binnenkort om deze reden een gesprek met een collega-schoolopleider van een opleidingsschool in de buurt, die aangesloten is bij AOS HUM.

Op welke manieren krijgt de schoolopleider kennis over opleiden in de school tot zich? Allereerst heeft de schoolopleider vorig schooljaar de opleiding tot schoolopleider afgerond en daarbij is hij ook gegaan voor de VELON-registratie. Hij heeft met de mede-cursisten nog steeds contact. Daarnaast bezoekt hij themabijeenkomsten, die worden georganiseerd door de HU; daarvoor ontvangen ze als keurmerkschool uitnodigingen. Tijdens de themabijeenkomsten krijgt hij good practices te horen. Als knelpunt hierbij benoemt hij dat het best moeilijk is om overzichtelijk te krijgen wat het behelst om erkende opleidingsschool te zijn. Hij maakt duidelijk dat dit een onderwerp is waar je echt in moet duiken. Hij vindt daarom dat de voordelen van opleidingsschool meer mogen worden verspreid, zodat die informatie sneller te vinden is.

2.4.2 Nabije toekomst

Toekomst AOS HUM

De projectleider van AOS HUM is duidelijk over de toekomst: “Vanuit de AOS HUM hebben we een groeiambitie. We hebben nu 12 scholen die aangesloten zijn, we willen doorgroeien tot ongeveer 14-15 scholen, dan hebben we ons maximum bereikt. Dat heeft te maken met span of control; anders zijn partnerschappen niet meer te managen.” Hij benoemt het als voordeel dat ze met twee en niet meer instituten in de AOS zitten (HU en UU), want dat scheelt bijvoorbeeld met afstemmen van het curriculum. Hij ziet scholen die bewustwording creëren over opleiden in de school en die interesse en ambitie hebben ook opleidingsschool te worden, maar die nog niet voldoende volume in studententaallen hebben om een partnerschap van minimaal 80

studenten te hebben.⁵ Ook speelt hierbij mee dat er in de regio nog zes (aspirant)opleidingsscholen zijn, naast AOS HUM.

De projectleider en voorzitter van de stuurgroep voorzien meer samenwerking tussen coördinatoren van opleidingsscholen in de nabije toekomst. De projectleider ziet vanuit die samenwerking nieuwe kansen ontstaan: “Vanuit zo’n netwerk is mijn wens dat er veel gedeeld wordt, niet alleen binnen de opleidingsscholen, maar ook met alle keurmerkscholen in de regio. Daarnaast ontstaan er kansen om vanuit opleiden in de school meer te gaan doen met professionalisering van leraren in de keurmerk- en partnerscholen.”

Ambitie met keurmerkscholen

Beide geïnterviewden van AOS HUM zien een kans tot het ontstaan van regionale schilvorming, met het initiatief vanuit de instituten. Ze hebben een ambitie om de schil meer te betrekken naast de scholen in de bestaande erkende en aspirant-opleidingsscholen. De basis is een gemeenschappelijk opleidingsprogramma van de partnerscholen en instituten, en vanuit daar kan verder toegewerkt worden aan een gedeelde visie op onderzoek, professionaliseren en opleiden in de school. Volgens de projectleider van AOS HUM werken de Utrechtse lerarenopleidingen graag op termijn vooral samen met de erkende opleidingsscholen. Volgens hem werkt het daarom trapsgewijs: eerst de samenwerking met erkende en aspirant-opleidingsscholen, dan keurmerkscholen en dan de overige scholen.

Vraagstukken

De voorzitter van de stuurgroep benoemt drie vraagstukken voor de nabije toekomst.

Ten eerste licht hij toe dat de laatste subsidieronde voor opleidingsscholen eraan komt. Er zullen dus scholen overblijven die niet onderdeel zijn van een opleidingsschool, terwijl het ministerie de wens heeft dat alle studenten stage lopen op een school met aandacht voor opleiden in de school. Hij vindt dit een interessante puzzel, want hoe bereik je die scholen?

⁵ In het huidige beleid zijn er geen aanvraagmogelijkheden meer voor oprichting van erkende opleidingsscholen; dit was niet bekend bij de geïnterviewden ten tijde van het interview.

Een tweede vraagstuk is dat sommige scholen geen ambitie hebben om aan te sluiten bij een partnerschap omdat zij de geformuleerde ambitie op opleiden niet delen met het partnerschap. Je zult dus volgens de voorzitter van de stuurgroep een grote groep scholen overhouden die weinig tot niets heeft aan formats en aan de kennis die in partnerschappen opgedaan is.

Een derde vraagstuk is wiens verantwoordelijkheid het is om zich zorgen te maken om de schilscholen? Het hoort volgens de voorzitter van de stuurgroep momenteel niet bij de verantwoordelijkheid van een erkende opleidingsschool, want die hebben een andere opdracht. Hij oppert om de verantwoordelijkheid te leggen bij regionale samenwerkingsverbanden, zoals het Platform Onderwijsarbeidsmarkt. Een platform kan de opdracht hebben om het mogelijk te maken om kennis en expertise uit te wisselen, te leren van elkaar, een website te bouwen, conferenties te organiseren.

2.4.3 Voorwaarden

Voorwaarden voor schilscholen om meer te profiteren van de kennis uit opleidingsscholen kunnen we volgens de geïnterviewden van AOS HUM scharen onder:

- Overheid: de overheid kan meer sturen en uitdagender voorwaarden stellen dat er kennis wordt gedeeld vanuit de partnerschappen. Als er voldoende middelen tegenover staan voor scholen en instituten, kan het haalbaar zijn om zelfs alle scholen te bereiken om opleidingsschool te worden. Maar daar staat tegenover dat er niet voldoende studenten zijn om te zeggen dat alle scholen een partnerschool moeten worden.
- Steunpunt Opleidingsscholen: zorg ervoor dat er (regionale) platforms worden gecreëerd waarop kennis wordt gedeeld en die uitbreiden voor meer scholen, zoals bestaande studiedagen van opleidingsscholen. Daarvoor moet het steunpunt behouden blijven. Opgedane ervaringen moeten toegankelijk worden en landelijk gedeeld worden. Zij zouden de opleidingsscholen in de regio's kunnen stimuleren meer kennis te delen.
- Scholen en instituut: de bilaterale samenwerking tussen scholen en lerarenopleiding wordt door de geïnterviewden als belangrijk gezien voor kennisdelen. Ook kunnen adviezen vanuit een instituut de school verder brengen en andersom de inbreng van scholen de instituten verder ontwikkelen.

2.5 RPO Rijnmond

Naam en functie van de geïnterviewden:

- Liesbeth Bloeme – Coördinator RPO Rijnmond
- Yvonne Ouwens – Regiodirecteur Wellantcollege (RPO-cluster Voorne-Putten)
- Annemiek Brinkman – Schoolopleider Wellantcollege locaties Dordrecht en Ottoland (RPO-cluster ROOZ)

RPO Rijnmond (RPO) is een partnerschap van negen vo/mbo-besturen met 35 locaties in de regio Rijnmond en drie lerarenopleidingen (Hogeschool Rotterdam, ICLON, SEC-Delft). RPO Rijnmond is een aspirant-opleidingsschool sinds 2015. RPO neemt deel aan het netwerk van zeven aspirant-opleidingsscholen dat is opgericht door het Steunpunt Opleidingsscholen. Het netwerk fungeert als professionele leergemeenschap voor opleidingsscholen-in-voeding. Het streven is om in 2018 geaccrediteerd te worden als erkende opleidingsschool. De opleidingsschool komt voort uit het regio-brede samenwerkingsverband Platform Onderwijsarbeidsmarkt Rijnmond, en is verdeeld in drie clusters.

2.5.1 Huidige situatie

Samenwerking binnen en buiten de opleidingsschool

De coördinator van RPO geeft aan dat er geen sprake is van structurele samenwerking met scholen uit de schil. Van nature zijn er wel allerlei contacten met scholen in de omgeving. Zo zijn contacten met scholen die zijn aangesloten bij het Platform Onderwijsarbeidsmarkt Rijnmond, en breder. RPO is betrokken bij studiedagen of bijeenkomsten over actuele onderwerpen of specifieke thema's, bijvoorbeeld lerarentekorten, die georganiseerd worden door het platform. Hiermee draagt RPO bij aan regionale kennisdeling. De coördinator van de opleidingsschool is een belangrijke spin in het web, als het gaat om het signaleren van actuele thema's, samenwerkingsmogelijkheden en subsidiemogelijkheden, die ook voor niet aangesloten scholen relevant zijn. Daarnaast weten scholen uit de omgeving de opleidingsschool te vinden als er vragen zijn die gerelateerd zijn aan opleiden op school.

Daarnaast zijn er verkennende gesprekken over toetreding van andere scholen, bij de opleidingsschool, die vallen onder de reeds deelnemende besturen. RPO gaat met deze scholen in gesprek om de mogelijkheden na te gaan; zo zijn er in september 2017 dan ook twee scholen van het Wellantcollege bij gekomen.

Als aspirant-opleidingsschool wil RPO het aantal deelnemende besturen momenteel niet uitbreiden.

De regiodirecteur van het Wellantcollege, die vooral zicht heeft op de samenwerking in de regio Voorne-Putten, merkt op dat alle scholen betrokken zijn in de samenwerking met de opleidingsschool. Mogelijk zijn er scholen in de regio die niet zijn aangesloten bij de opleidingsschool, maar voor de samenwerking maakt dat niets uit. Men ontmoet elkaar in verschillende gremia, waarbij gezamenlijke thema's zoals lerarentekorten, vacatures binnen de organisaties en tekortvakken ter sprake komen. De schoolopleider geeft aan dat er binnen het Wellantcollege overkoepelende bijeenkomsten zijn voor teamleiders van scholen, al dan niet aangesloten bij opleidingsscholen. Maar structureel scholingsactiviteiten op scholen organiseren, die niet tot het partnerschap behoren, is geen doelstelling voor RPO, aldus de coördinator.

De coördinator van RPO Rijnmond noemt als aanleiding voor toetreding van de twee Wellant- locaties dat ze al bezig waren met de systematiek van de opleidingsschool, en het bestuur van Wellantcollege al aangesloten is bij RPO. De betreffende scholen hadden de wens en motivatie om zich verder te ontwikkelen als opleidingsschool. Hierop heeft de regiodirecteur de scholen aangeraden om aansluiting te zoeken bij RPO. Volgens haar past dit in het strategisch beleid rondom personeelsplanning op de scholen. "Veel docenten gaan met pensioen, en dan is het belangrijk om jonge mensen in de school te halen". Volgens de regiodirecteur en de schoolopleider is er ook sprake van kruisbestuiving: stagiaires leren van de ervaring van docenten, en docenten nemen kennis van nieuwe kennis en theorieën vanuit de opleiding. In het schooljaar '16-'17 is nagegaan wat er nodig was om toe te kunnen treden, zoals een duidelijke opleidingsstructuur, opleidingscultuur en ervaring met stagiaires. Inmiddels is aan alle voorwaarden voldaan, en maken de scholen volwaardig deel uit van RPO. De schoolopleider is tevreden over de contacten en de samenwerking, zoals dat nu verloopt. Het gaat dan om contacten met de coördinator RPO Rijnmond, de clustercoördinator, en de schoolopleiders van de Wellant-scholen. Er is momenteel nog sprake van voorbereidingen op het opleiden in de school. De nieuwe locaties maken deel uit van de overleggen van de opleidingsschool, er zijn trainingen, maar er zijn nog geen stagiaires van de opleidingsschool. Dit proces heeft even tijd nodig. De eerste studenten komen in februari 2018.

De opleidingsschool ziet een meerwaarde van de toetreding van de Wellant-locaties die in hun regio liggen, omdat hierdoor meer diversiteit ontstaat in aangesloten scholen. Dit geldt met name voor vmbo-groen in het verzorgingsgebied waar deze Wellant-locaties aanwezig zijn.

Context

Regio Rijnmond is een krimpregio, maar toch is er ook een tekort aan leraren vooral voor bepaalde vakken. Het is een weerbarstige problematiek, en er zijn voortdurend golfbewegingen. Het partnerschap binnen de opleidingsschool is hierbij belangrijk. Zo wordt bijvoorbeeld met de lerarenopleiding geprobeerd om de studiekeuze van studenten te beïnvloeden, zodat ze kiezen voor een vak met een lerarentekort, en ook om deze studenten in een opleidingsschool op te leiden. Verder speelt in dit kader een vorm van concurrentie een rol, bijvoorbeeld met de Opleidingsschool Rotterdam (OSR). De gemeente Rotterdam heeft te maken met grootstedelijke problematiek, zoals achterstandswijken, en biedt daarom extra facilitering voor de lerarenopleiding en een aparte cao voor leraren. Ook in dit verband is het belangrijk om de samenwerking goed te houden. Volgens de regiodirecteur is in de regio Voorne-Putten het lerarentekort door vergrijzing een belangrijk thema. Samenwerking binnen de opleidingsschool kan nieuwe, jonge mensen motiveren om te kiezen voor wonen en werken in deze regio. Ook mogelijkheden creëren voor doorstroom van leraren vanuit po naar vo is van belang voor de aanpak van het lerarentekort. Ten slotte is het belangrijk dat onbevoegde leraren hun bevoegdheid halen. Op alle genoemde aspecten kan de samenwerking in de opleidingsschool een belangrijke rol spelen.

Overdraagbare aspecten

Een opleidingsschool ontwikkelt niet alleen visie op opleiden van studenten, maar ook hoe leren binnen de schoolorganisatie vorm krijgt. Het gaat om vraagstukken als 'hoe leren leraren', 'hoe kunnen startende leraren begeleid worden', en 'wat is er voor nodig om dat goed te organiseren?'. Het gaat dan om de school als lerende organisatie, strategisch HRM, en inbedding van HRM-beleid in een organisatie. Dit is voor alle scholen interessant. Steeds meer scholen zoeken hierin contact met de opleidingsschool; op dit onderwerp is er belangrijke spin-off van kennis en kunde vanuit het partnerschap naar andere scholen.

De keuzes die binnen de opleidingsschool gemaakt worden met betrekking tot facilitering in jaartaken van docenten, aantal uren werkplekbegeleiding per student en dergelijke, zijn minder interessant voor scholen die niet zijn aangesloten bij de opleidingsschool. Hierin maken scholen hun eigen afwegingen.

Opbrengsten

In de samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen is de afgelopen jaren heel veel veranderd. De lerarenopleiding is veel minder dominant geworden in het opleggen van het curriculum en de aanpak van de opleiding. Het is echt een samenwerking geworden, en de ideeën van de scholen zijn steeds meer leidend. Volgens de coördinator merken ook de niet aangesloten scholen deze trend, waardoor het voor hen steeds interessanter wordt om kennis te nemen van de aanpak en expertise in de opleidingsschool.

In de regio speelt de lerarenopleiding van de Hogeschool Rotterdam, partner in RPO, een rol bij de kwaliteit van de regionale samenwerking door gezamenlijk programmaleidersoverleg te organiseren. Dit overleg is bedoeld voor de coördinatoren van alle opleidingsscholen waar de Hogeschool Rotterdam mee samenwerkt, en waar dus ook schilscholen bij betrokken zijn. Er is een leernetwerk binnen RPO voor professionalisering (RPO-prof) waarin ook de opleidingen participeren. Op alle relevante thema's en niveaus wordt daarin samengewerkt, bijvoorbeeld verdere professionalisering van reeds bevoegde leraren. Dit is een belangrijk thema, ook voor niet aangesloten scholen. De regiodirecteur geeft aan dat de lerarenopleiding van invloed is op nieuwe thema's, bijvoorbeeld over onderwijsconcepten en gepersonaliseerd leren. Jonge, en kritische stagiaires brengen deze thema's in en pakken het ook makkelijk op in hun onderwijs, ook op stagescholen die niet zijn aangesloten bij de opleidingsschool.

2.5.2 Nabije toekomst

De coördinator van RPO ziet uitbreidingsmogelijkheden voor zich met name na de accreditatie volgend jaar. Mogelijk worden dan nieuwe locaties en eventueel ook andere besturen toegevoegd. De accreditatie in opleidingsjaar 2018/19 heeft nu echter de eerste prioriteit. De coördinator is tevreden over de huidige situatie wat betreft de regionale samenwerking. Structurele samenwerking met scholen uit de schil is geen doel op zichzelf, contacten met niet-aangesloten scholen uit de omgeving ontstaan als vanzelf en naar behoefte. Bijvoorbeeld de

samenwerking van alle scholen op Voorne-Putten is vanzelfsprekend, en er wordt geen onderscheid gemaakt of ze wel of niet aangesloten zijn bij RPO. Scholen weten de opleidingsschool goed te vinden als er vragen zijn die gerelateerd zijn aan opleiden op school. Verder worden de bijeenkomsten die georganiseerd worden door Platform Rijnmond goed bezocht, ook door niet-aangesloten scholen. Met de huidige 200 studenten in opleiding is er voldoende belangstelling. Diversiteit van het aanbod naar onderwijstype is belangrijk: “Je wilt als opleidingsschool een breed aanbod hebben voor je studenten, zodat ze in verschillende typen onderwijs ervaring opdoen, liefst ook in groen onderwijs en praktijkonderwijs”. De regio is verdeeld in drie clusters. In één van de clusters wordt samengewerkt met ROC Zadkine, daar is dus het mbo vertegenwoordigd in de opleidingsschool, dat wordt waardevol gevonden. In de andere twee clusters is dat niet het geval, de coördinator vindt dat een aandachtspunt, evenals de ondervertegenwoordiging van praktijkonderwijs. De aansluiting van scholen blijft in beweging, mede omdat Hogeschool Rotterdam in de toekomst alle studenten in lerarenopleidingen wil opleiden binnen de systematiek van opleidingsscholen. Dit betekent dat er veel meer aangesloten scholen nodig zijn, en dus nagedacht moet worden over wat daarvoor nodig is. Ook wordt nagedacht over de mogelijkheden en condities waaronder twee studenten op één opleidingsplaats geplaatst kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld als er heel ervaren, goede werkplekbegeleiders zijn, en bij vakken waar studenten al heel snel de regie op hun ontwikkeling kunnen hebben.

Kansen

De coördinator ziet geen grote verschillen in kwaliteit tussen opleidingsplaatsen binnen en buiten de opleidingsschool, omdat alle scholen zich steeds meer ontwikkelen tot lerende organisaties en alles wat daarbij hoort. “Alle scholen vinden het in huis hebben van studenten waardevol, maar ze willen het niet allemaal in de vorm van een opleidingsschool gieten”. De professionalisering van leraren als een doorlopende lijn, ziet zij als een grote kans, waaraan RPO werkt. Hierbij komen vragen aan de orde, zoals: Hoe krijgt professionalisering vorm op het niveau van een opleidingsschool? Hoe kun je van elkaar leren stimuleren en vormgeven? Hoe komen informele, collegiale vormen van leren straks in het lerarenregister terug? Die discussie speelt vooral binnen de kern-scholen, maar in de toekomst kunnen andere scholen mogelijk ook aanhaken. De actuele discussie met betrekking tot de aanpak van onbevoegdheid, zoals de inzet van in-company-opleidingen, is voor

alle scholen interessant. Een andere kans, genoemd door de regiodirecteur, is het verbinden van opleidingen voor po en vo. Daarmee wordt doorstroom vanuit po naar vo makkelijker, waardoor lerarentekorten in vo aangepakt kunnen worden, en loopbaanperspectieven verruimen. Ook dit punt is voor alle scholen relevant.

Bedreigingen

De regiodirecteur en de schoolopleider zijn van mening dat de opleidingsschool niet te groot moet worden, omdat persoonlijk contact binnen de samenwerking van groot belang is. Ook voor samenwerking tussen RPO-opleidingsscholen en niet-aangesloten scholen zijn persoonlijke contacten zeer relevant.

De coördinator merkt op dat er een kritische grens is aan de groei van scholen die als opleidingsschool willen functioneren, vanwege de beheersbaarheid, en omdat de kwaliteit van de opleiding dan niet meer geborgd kan worden. Sommige aspecten, zoals afspraken over begeleiding en niveau van de begeleiders, zijn te objectiveren. Maar bij leren op de werkplek spelen meer factoren een rol. Dan is het belangrijk om met alle opleidingen na te gaan hoe dat eruit zou moeten zien. Het gaat niet simpelweg om het verplaatsen van lessen van universiteit/hogeschool naar de school, maar het draait om andere vormen van leren die steeds belangrijker worden. “Het is een spannende ontwikkeling, die ook kansen biedt”.

Groei gaat na de accreditatie mogelijk wel spelen. Het RPO wil daarbij korte lijnen hanteren, en een zorgvuldige aanpak. Financiële overwegingen spelen hierbij ook een rol. De manier van opleiden is duur, en de verdeling van financiële middelen is niet helder. Hogescholen krijgen basisfinanciering, maar in de opleidingsschool gebeurt 40% van het onderwijs in de praktijk. “Daar moeten gesprekken over gevoerd worden, want nu steken de scholen er zelf heel veel geld in uit eigen motivatie”, aldus de coördinator. Scholen hebben daarnaast kosten voor de opleidingen voor de schoolopleider en werkplekbegeleiders die aan de hogeschool gevolgd moeten worden. Deze cursussen zijn prijzig. De schoolopleider vindt dit een vreemde en ongewenste situatie.

Subsidie voor de scholen is gekoppeld aan het begeleiden van studenten. Als er meer scholen bij de opleidingsschool betrokken worden, en het aantal studenten blijft hetzelfde, dan werkt dat nadelig uit voor de financiering. Het

moet dus financieel haalbaar zijn, en het is de vraag of dat mogelijk is voor alle scholen.

2.5.3 Voorwaarden

Bij de voorwaarden voor stimulering van de regionale samenwerking spelen verschillende actoren een rol, volgens de geïnterviewden.

Ministerie van OCW: Het wordt belangrijk gevonden dat het ministerie helderheid verschaft over de richting voor de toekomst, met name de visie over de toekomst van opleidingsscholen, en passend beleid. Met tijdelijke regelingen is regionale samenwerking niet goed mogelijk. Veel financiële aspecten zijn onduidelijk: wat zijn de kosten, wie betaalt welk deel? “Vooraf de verdeling tussen lerarenopleiding en scholen is nog onvoldoende helder, die discussie moet gevoerd worden”, aldus de coördinator.

De regiodirecteur is van mening dat er in krimpregio's extra geld ingezet moet worden. Naar haar mening kunnen subsidievormen helpen om het netwerk in stand te houden. “Samenwerking is erg persoonsgebonden, contacten in het netwerk veranderen en dat moet steeds opnieuw opgebouwd worden”.

De schoolopleider geeft aan dat het ministerie het onderwijs meer moet faciliteren als men de kwaliteit van het onderwijs wil bevorderen.

Opleidingsscholen zijn hiervoor belangrijk: “Met studenten binnen de muren van de school, komt er veel nieuwe knowhow binnen”. Met de kruisbestuiving tussen studenten en ervaren docenten, kan het onderwijs verbeteren.

VO-raad en Steunpunt opleidingsscholen: Het Steunpunt moet een goed beeld hebben van niet aangesloten scholen, en hen laten zien waarom het belangrijk is om meer kennis te nemen van opleidingsscholen en wat dat kan betekenen en opleveren voor de school. Voor schilsscholen kan het interessant zijn als de VO-raad en het Steunpunt themagerichte bijeenkomsten organiseren, waar good practices door middel van workshops worden gepresenteerd.

Schoolopleiders en werkplekbegeleiders, werkzaam op de opleidingsscholen, kunnen hieraan bijdragen, zodat het inzichtelijk en concreet wordt gemaakt, en bijeenkomsten meer gericht zijn op ‘de werkvloer’. Mogelijke onderwerpen hierbij zijn de samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen, de aanpak van bepaalde thema's en begeleiding van stagiaires.

Opleidingsscholen: De opleidingsscholen zijn volop in ontwikkeling, daarbij is een proactieve coördinator van belang (zoals bij RPO het geval is), die veel contacten in de regio heeft en weet wat er speelt. Scholen die bij de opleidingsschool betrokken zijn, zouden wat meer als zodanig naar buiten kunnen treden wanneer kennis wordt gedeeld. Het uitwisselen van ervaringen is van belang voor het creëren van draagvlak en enthousiasme, en voor toenemende behoefte aan samenwerking. Deze behoefte moet echter volgens de schoolopleider vooral van onderop komen, en schoolleiders moeten dit faciliteren.

De lerarenopleidingen: Het zou goed zijn als landelijke koepels een standpunt formuleren met betrekking tot de vormgeving van werkplek-leren voor de initiële opleiding. Daarbij zou ook nagedacht moeten worden over doorlopende leerlijnen: “hoe wordt je niet alleen startbekwaam, maar ook vakbekwaam?” Lerarenopleidingen hebben dan een kader, waarna de invulling per lerarenopleiding vastgesteld kan worden.

Scholen in de schil: Er zijn veel ‘lijntjes’, mensen die al langere tijd meelopen in het onderwijs weten elkaar wel te vinden, ook als scholen niet bij de opleidingsschool zijn aangesloten.

2.6 AOS Midden-Brabant

Naam en functie van de geïnterviewden:

- Thea Prinsen - coördinator AOS-MB, directeur opleiden 2College
- Arie Goijaarts - lerarenopleider Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT)
- Loe Smits - schoolopleider Beatrix College, Tilburg

De Academische Opleidingsschool Midden-Brabant (AOS-MB) bestaat uit twee substructuren van dezelfde vijf lerarenopleidingen⁶ met in de ene substructuur negen vo-scholen in Den Bosch (AOSDB) en in de andere substructuur vijf vo-scholen in Tilburg (AOST).

⁶ De opleidingsschool AOS-MB heeft samenwerking met vijf lerarenopleidingen, waarvan twee nog niet zo lang zijn aangesloten. AOS-MB is met een zesde lerarenopleiding in gesprek, maar daar is nog geen convenant mee gesloten.

Het bestuur van OMO (Ons Middelbaar Onderwijs), waar veel -katholieke- scholen onder vallen in Midden Nederland, heeft een aantal jaren geleden besloten dat alle OMO scholen aangesloten moeten zijn bij een AOS. In Tilburg en Den Bosch zijn er in totaal 45 OMO scholen. De opleidingsschool AOS-MB is door het bestuur van OMO vervolgens in tweeën gesplitst, omdat de opleidingsschool anders beheersmatig te groot is. Formeel wordt wel gesproken van één opleidingsschool: AOS Midden-Brabant.

2.6.1 Huidige situatie

Samenwerking binnen en buiten AOS-MB

Volgens de coördinator van AOS-MB wordt er maar weinig samengewerkt en expertise gedeeld met scholen in de schil. Er is wel op allerlei manieren samenwerking met scholen die onderdeel uitmaken van andere opleidingsschool in de regio (dat zijn ook andere dan alleen OMO scholen), maar met scholen in de schil komt het er niet van. De redenen die de coördinator hiervoor geeft is dat het samenwerken binnen de opleidingsschool al complex is. De AOS-MB is nogal groot en heeft de laatste jaren behoorlijk wat uitbreiding gekregen met de Eindhoven School of Education (ESoE), de Radboud Docenten Academie en de sporthogeschool van Fontys; dat vraagt allemaal overleg en afstemming, onder andere over het verdelen van studenten. Verder gaat de energie volgens de coördinator van AOS-MB momenteel meer naar de samenwerking met een nieuw opleidingsinstituut, de Fontys Hogeschool voor de Kunsten, dat is een hele uitdaging. Er is verder weinig aanleiding - ook subsidie-technisch niet - om daarnaast hechter samen te werken met schilscholen. Het partnerschap is al heel groot met jaarlijks circa 370 studenten.

Bij de start van AOS-MB, rond 2007, waren er kernscholen en partnerscholen; eigenlijk een soort kern-schilconstructie. De kernscholen hadden er veel mankracht op zitten, die maakten het programma dat ook de partnerscholen gingen uitvoeren. Dat werkte niet goed, het aansturingsmodel moest anders. De coördinator is ervan overtuigd dat je echt iets samen moet ontwikkelen en uitvoeren, zodat de betrokkenheid er is, anders blijft het iets dat niet van jezelf wordt en waardoor je niet begrijpt wat er moet gebeuren. Daar is veel inzet voor nodig op veel gebieden.

Volgens de coördinator is er wel enigszins sprake van kennisdelen met alle vo-scholen in de vorm van studiedagen vanuit AOS-MB, waar alle scholen welkom zijn. Aan het actief werven van andere scholen uit de schil is AOS-MB nog niet toegekomen, ook niet om dat te gaan verkennen. De beste manier van kennis delen is volgens de coördinator het samen programma's ontwikkelen, maar dat gebeurt nu nog niet met scholen in de schil.

FLOT en samenwerking in de regio

Volgens de lerarenopleider van FLOT (Fontys Lerarenopleiding Tilburg) is er geen sprake van structurele uitwisseling tussen vo-scholen die wel en die geen deel uitmaken van de opleidingsschool⁷. "Uitzondering hierop is een samenwerking met het Beatrix College. Ook zou het Ds. Pierson College in Den Bosch, dat bekend staat als hele goede school voor voortgezet onderwijs een prima leerwerkplek zijn voor studenten, maar daar is nu geen samenwerking vanuit AOS-MB mee." Daarnaast vertelt de lerarenopleider over samenwerkingsconvenanten met scholen buiten de opleidingsscholen: "dat is zowel in het belang van het opleidingsinstituut als in het belang van de professionalisering van het werkveld. De ervaring opgedaan in de opleidingsscholen wordt dan meegenomen in de samenwerkingsconvenanten die met die andere scholen worden opgebouwd." Die disseminatie loopt via het opleidingsinstituut, niet via de opleidingsschool.

Via het platform van FLOT, waar ook vo-scholen van buiten de opleidingsscholen aan meedoen, is er wel sprake van ontmoeting. Op deze studieochtenden voor schoolopleiders (de stagecoördinatoren van vo-scholen) en instituutopleiders (de stagebegeleiders van FLOT), komen schoolopleiders van opleidingsscholen, maar ook van de reguliere vo-scholen. Daar ontmoeten ze elkaar, wisselen ervaringen uit, en presenteren aan elkaar goede voorbeelden van het opleiden van de studenten. Als er bij FLOT een bijeenkomst met allerlei workshops is voor schoolopleiders, dan nodigen zij ook schoolopleiders van reguliere scholen erbij uit. Daar zijn ook mensen van AOS-MB bij die een bijdrage leveren.

Daarnaast zoeken AOS-MB en FLOT meer samenwerking met mbo-scholen, omdat de samenwerking met het mbo beter zou kunnen en een meer

⁷ FLOT heeft als instituut te maken met meerdere opleidingsscholen: in Zeeland, West-Brabant, Midden-Brabant, Oost-Brabant, en met Koning Willem I (mbo).

gevarieerd palet aan scholen wenselijk is voor een grotere diversiteit. Vanuit de accreditatie is dit aan AOS-MB geadviseerd.

Volgens de lerarenopleider van FLOT zijn er eigenlijk drie categorieën van scholen:

- scholen uit de losse schil: waar af en toe een student geplaatst wordt en waar ook af en toe een instituutsopleider van het opleidingsinstituut (een regiobegeleider) naar toe gaat;
- scholen waar heel nauw mee wordt samengewerkt, waar een samenwerkingsconvenant mee is: op die scholen zijn vaste instituutsopleiders die regulier, bijv. wekelijks, langskomen;
- de vo-scholen die deel uitmaken van een opleidingsschool, waar een veel nauwere samenwerking mee is.

Voor FLOT zelf is de meerwaarde van de samenwerking met vo-scholen dat de dagelijkse praktijk in het vo veel beter in beeld is en ook wat studenten meemaken tijdens het werkplekleren. Op basis van de praktijk wordt het curriculum bijgesteld, zowel in vorm als inhoud. Dit gebeurt echter bijna helemaal niet met scholen die geen deel uitmaken van de opleidingsschool, daar is alleen sprake van marginale inbreng op de gezamenlijke studieochtenden.

FLOT heeft met meerdere opleidingsscholen te maken, wat consequenties heeft voor beheersbaarheid. Het instituut heeft een centrale contactpersoon bij elke opleidingsschool, voor het voeren van intern overleg. Voor een opleidingsschool moet dat wel werkbaar blijven, reden waarom Tilburg en Den Bosch nu verdeeld zijn in twee substructuren. Samenwerken met 7 á 10 vo-scholen binnen een opleidingsschool is goed werkbaar. Binnen AOS-MB betreft dit alleen OMO scholen en men stimuleert vanuit het OMO bestuur niet dat de opleidingsschool uitgebreid wordt.

Beatrix College: autonoom functioneren

Er is, naar zeggen van de coördinator van AOS-MB, wel een school in de schil, namelijk het Beatrix College, die heel actief is in het binnenhalen van studenten. Dit geldt voor studenten van zowel FLOT, de TU en de ESoE. Maar het Beatrix College is er volgens de coördinator niet op uit om aan te willen sluiten bij AOS-MB. De schoolopleider van het Beatrix College beaamt dit.

Hoewel zij ruimschoots voldoen aan de criteria om deel uit te maken van de opleidingsschool met jaarlijks veel studenten van universiteit, hogeschool en mbo, vindt hij het heel belangrijk om als school autonoom te kunnen functioneren. Hij ziet geen meerwaarde in het deel uitmaken van een opleidingsschool of een andere organisatiestructuur die (mee) bepaalt wat wel en niet mag en volgens welk format je moet werken. Dat doet, aldus de schoolopleider van het Beatrix college, te veel inbreuk op de authenticiteit van de school. De vrijheid en mogelijkheid om het werkplekleren naar eigen visie in te vullen en aan te passen wordt door de school als belangrijk gevonden. De nodige expertise weet het Beatrix College te vinden bij verschillende opleidingsinstituten, niet speciaal binnen een opleidingsschool. Ze hebben samenwerking met een aantal hogescholen en universiteiten, die historisch is gegroeid. Kennisdelen gebeurt binnen de school zelf en niet via een opleidingsschool. Een van de redenen is dat de schoolopleider vindt dat een thematische middag of intervisie met 20 á 30 studenten van diverse scholen niet goed uitpakt, met name door de grote hoeveelheid studenten die bij elkaar gezet worden.

2.6.2 Nabije toekomst

De coördinator van AOS-MB ziet niet direct meerwaarde in samenwerking met vo-scholen uit de schil. Het enige argument zou zijn dat ze meer studenten zouden kunnen plaatsen, want dat is niet altijd even makkelijk. De coördinator vindt wel dat ze zouden kunnen verkennen of er meer mogelijk is en of er ook wensen liggen aan de kant van de schil scholen. Een voorwaarde voor samenwerking is wel dat dit strookt met de ambitie en de wensen van de schil scholen zelf.

In Tilburg en omgeving zijn er overigens maar een paar scholen die niet bij AOS-MB horen, mede omdat alle OMO scholen in de opleidingsscholen zitten. De coördinator ziet wel meer mogelijkheden bij AOS West-Brabant, waar nog niet zoveel scholen in zitten en met de scholen er omheen meer massa gemaakt kan worden.

Voor de lerarenopleidingen, bijvoorbeeld FLOT, is er een duidelijke meerwaarde in het samenwerken met alle vo-scholen in de regio, volgens de coördinator zien zij het liefst dat alle scholen volgens het model van een opleidingsschool werken. Volgens de coördinator zijn de lerarenopleidingen er

wel op uit om ook de reguliere stagescholen meer te betrekken zodat ze bij wijze van spreken één groep van scholen hebben en er geen grote verschillen zijn tussen stagescholen en scholen die deel uitmaken van een opleidingsschool. FLOT uit de wens om meer samenwerking te zoeken. Het model van de opleidingsschool willen ze breder neerzetten en organiseren. De instituten hebben veel ingangen, ook bij reguliere vo-scholen, die misschien behoefte hebben aan een sterkere samenwerking. De lerarenopleider denkt dat de instituten meer de spil kunnen zijn die de scholen en opleidingen bij elkaar brengen en disseminatie teweegbrengen. In dit kader merkt de coördinator dat de afstand tussen scholen en opleidingen kleiner aan het worden is en dat de instituten meer ervan doordrongen zijn dat ze door samenwerking met de scholen van elkaar kunnen leren.

Speerpunt van het beleid van FLOT is dat zij zich tot doel hebben gesteld dat in 2021 80% van de bachelor studenten opgeleid worden binnen de context van een opleidingsschool en scholen met een samenwerkingsconvenant. Omdat ze dat niet gaan redden met de huidige opleidingsscholen, zijn ze ook naar andere samenwerkingsvormen op zoek. Dat gebeurt met scholen die daarin geïnteresseerd zijn en ook een convenant willen afsluiten, waarin afspraken worden gemaakt over wederzijdse verplichtingen en opbrengsten. Volgens de lerarenopleider van FLOT zijn er geografisch wel mogelijkheden voor meer samenwerkingsvormen rond Breda en Eindhoven. Zij willen over een jaar met meer scholen in die regio in gesprek zijn over mogelijke samenwerking, maar dat zijn wel processen die veel tijd vragen. Vanuit het instituut zien zij grote kansen om meer samenwerking te zoeken, niet zozeer vanuit de opleidingsscholen. Als instituut kunnen zij de brug zijn om de ervaringen mee te nemen in die andere samenwerkingsmogelijkheden.

Volgens hem helpt het de opleidingsscholen wel heel erg dat daar een financieringsstructuur onder ligt. Bij het zoeken naar samenwerking met reguliere vo-scholen moet dat voor het opleidingsinstituut en voor de vo-scholen uit het eigen budget komen. Dat is wel een belemmering, want er moeten ook mensen gefaciliteerd worden, o.a. de werkplekbegeleiders die de studenten begeleiden, of de schoolopleiders die het coördineren. Ook voor professionalisering zijn uren nodig.

2.6.3 Voorwaarden

Voor de AOS-MB met 370-380 studenten zou uitbreiding met meer vo-scholen het effect hebben dat ook meer studenten naar de scholen geplaatst kunnen worden die onderdeel uitmaken van een opleidingsschool. Daar moet dan passende subsidie bij. Financiële ruimte en facilitering in tijd is van belang om mensen in een bepaalde rol te zetten. Zowel de coördinator als de lerarenopleider van FLOT geven dit aan. De coördinator benoemt verder dat scholen die nog niet zijn aangesloten bij een opleidingsschool wel zelf moeten willen deelnemen aan een partnerschap; anders is het lastig samenwerken. Volgens de coördinator is er daarnaast wel een maximale grootte om als partnerschap te kunnen functioneren. De vraag is hoe groot zo'n partnerschap kan zijn.

De coördinator vindt het goed dat het ministerie stuurt op partnerschappen van scholen en opleidingen, hoewel er ook andere netwerken kunnen zijn. Het ministerie zou bij wijze van spreken kunnen stimuleren dat alle scholen zijn aangesloten bij een partnerschap. Bij voorkeur regionaal geordend, zodat je elkaar makkelijker kunt ontmoeten.

Vanuit de lerarenopleidingen, die met meerdere opleidingsscholen te maken hebben, is het belangrijk dat er echt sprake is van samenwerken. Als een instituut deel uitmaakt van heel veel opleidingsscholen heeft, bestaat de neiging om, vanuit oogpunt van beheersbaarheid, aan te gaan sturen en hetzelfde stramien overal te willen hanteren terwijl je juist alles samen wil doen. Dat is wel een aandachtspunt volgens de coördinator.

Het steunpunt doet volgens haar goed werk. Wel zou ervoor moeten worden gewaakt dat de agenda niet alleen wordt bepaald door een paar mensen (met goede bedoelingen) die een te grote stempel drukken op het geheel. De VO-raad en het steunpunt zijn goed in het uitdragen van allerlei opbrengsten van het samen opleiden door middel van publicaties, workshops en studiedagen. Dat zou ook voor scholen die geen deel uitmaken van een opleidingsschool inspiratie kunnen zijn.

Tot slot noemt de coördinator de school als actor in dit verhaal. Wanneer een school zichzelf beschouwt als een goede school voor voortgezet onderwijs, dan moet het opleiden van nieuwe docenten onderdeel worden van dat concept. Er zijn nog te veel scholen die daar weinig aan bijdragen, maar uiteindelijk wel verwachten dat er goed opgeleide mensen zijn op het moment dat ze vacatures

hebben. Dit zou redenen moeten zijn dat scholen zelf ook die samenwerking gaan zoeken. De coördinator vindt dat vanuit het ministerie eisen gesteld mogen worden, die de inspectie zou kunnen toetsen, omdat het opleiden van nieuwe leraren dan onderdeel is van je taken als school.

3 Conclusie

In deze verkenning staat centraal hoe er door sleutelpersonen van vo-opleidingsscholen en scholen die niet behoren tot een opleidingsschool aangekeken wordt tegen de vorming van meer regionale samenwerking rondom opleidingsscholen. Voor deze regionale samenwerking rondom opleidingsscholen wordt ook wel de term kern-schilconstructie gebruikt. Het doel van een kern-schilconstructie is dat leraren-in-opleiding die niet op een opleidingsschool stage lopen, op een indirecte wijze meer kunnen profiteren van de kennis en inzichten die zijn opgedaan in opleidingsscholen. Met de 'kern' wordt de opleidingsschool bedoeld, met de 'schil' de vo-scholen in de regio die niet aangesloten zijn bij de opleidingsschool.

We danken de betrokkenen van de zes cases die in deze verkenning opgenomen zijn voor hun deelname aan de interviews. De cases geven bij elkaar een schets van de (on)mogelijkheden voor meer regionale samenwerking met schilscholen. We gaan hieronder in op de huidige situatie, op de nabije toekomst en de voorwaarden voor meer regionale samenwerking rondom opleidingsscholen.

3.1 Huidige situatie van regionale samenwerking

Uit de contacten met de opleidingsscholen bleek dat de term kern-schilconstructie niet ingeburgerd is. Ook bleek dat er weinig actief kennis wordt gedeeld met scholen die niet zijn aangesloten bij de opleidingsscholen. De coördinatoren van opleidingsscholen leggen prioriteit bij de interne afstemming tussen scholen en lerarenopleidingen binnen het partnerschap tussen scholen en lerarenopleidingen. Dat is een complexe aangelegenheid

door het aantal partijen en vaak ook door de regionale spreiding van het grote gebied waarin de scholen die deel uitmaken van de opleidingsschool verspreid zijn. Hierdoor kan men weinig aandacht besteden aan voor structurele samenwerking met zogeheten schilscholen: scholen in de regio die niet aangesloten zijn bij een opleidingsschool. Een andere reden is dat het niet als een kernopdracht of taak voor de opleidingsschool wordt gezien om kennis als vanzelfsprekend te delen met schilscholen.

Toch vindt er wel degelijk kennisdeling plaats met scholen buiten de opleidingsschool. Er is allerlei kennis en ervaring aanwezig, die overdraagbaar is aan schilscholen. Veel voorkomende thema's waarover gesproken wordt zijn opleiden, professionaliseren, lerarentekort, doorlopende leerlijn van leraren, strategisch HRM en lerende organisatie. Ten eerste zijn er contacten met schilscholen in andere gremia waar schoolopleiders, lerarenopleiders, schoolleiders en coördinatoren bij zijn aangesloten. Voorbeelden hiervan zijn opleidersoverleggen (zoals Allardsoog in het noorden van het land); platforms (zoals platform arbeidsonderwijsmarkt in regio Utrecht); vakdidactici die vakdidactische netwerken onderhouden. Ten tweede worden er masterclasses, studiedagen, regiobijeenkomsten en leergroepen (o.a. ten tijde van projecten van Versterking Samenwerking Lerarenopleiding en Scholen (VSLS) en Begeleiding Startende Leraren (BSL)) opengesteld voor schilscholen. Ten derde worden er vanuit opleidingsscholen geregeld visiestukken en overlegstructuren gedeeld met schilscholen. Ten vierde zijn er opleidingsscholen die instrumenten en materialen delen met schilscholen.

Een andere manier waarop expertise gedeeld wordt, is via scholing. De scholing vanuit lerarenopleidingen staat namelijk ook open voor leraren van scholen die niet zijn aangesloten bij opleidingsscholen. Dit geldt voor opleidingen en trainingen voor werkplekbegeleiders/coaches en voor schoolopleiders. De kosten voor deelname liggen hoger voor schilscholen dan voor scholen die wel deel uitmaken van een opleidingsschool.

Uit de verkenning komt verder naar voren dat hechtere contacten met schilscholen geregeld leiden tot aansluiting bij de opleidingsschool of tot de oprichting van een nieuwe (aspirant) opleidingsschool. Dit is met name te zien bij scholen die onder eenzelfde bestuur vallen. Ook zien we dat dit voorkomt

bij het keurmerk Utrechts model; van de scholen die dit keurmerk krijgen, is er een aantal die deel uit gaan maken van de opleidingsschool.

3.2 Nabije toekomst van regionale samenwerking

In alle gesprekken komt naar voren dat men het belangrijk vindt dat er een goede kwaliteit van opleiden in de school is. In de meeste gevallen vindt men dat dit te behalen is via het model en structuur van de opleidingsschool, in een enkel geval door daar autonoom als school voor te gaan.

Veel geïnterviewden vinden dat er sprake is van een onzekere situatie wat betreft opleidingsscholen, omdat de toetredingsmogelijkheden voor nieuwe aspirant-opleidingsscholen net gestopt is. Ook over mogelijkheden voor uitbreiding binnen de opleidingsschool is men onzeker, hoewel men daar meestal nog kansen voor ziet.

Verdere uitbreiding van opleidingsscholen (aansluiting van meer scholen; nieuw op te richten opleidingsscholen) en hechtere samenwerking in de regio met alle scholen kent principiële en praktische kanten. Op principieel niveau horen we terug dat opleiden in de school dankzij samenwerking verder versterkt moet worden en dat kennis en expertise hierover breed gedeeld moet worden. Het zou een bijdrage leveren aan een kwaliteitsslag in de begeleiding van studenten en tevens in professionalisering van de leraren in hun inductiefase en zittende collega's. Daartegenover staan de praktische bezwaren. Die liggen vooral in de beheersbaarheid van opleidingsscholen: hoeveel scholen en lerarenopleidingen passen er binnen een partnerschap? En wat betekent kennisdeling en samenwerking met scholen in de schil voor de opleidingsschool? Ook zit er een financieel aspect vast aan samenwerking en uitbreiding, die samenhangt met spreiding van studenten over meerdere scholen. Meer betrokken scholen en een zelfde aantal studenten betekent immers meer spreiding van studenten over scholen; dat levert een grotere kwetsbaarheid op en daarmee mogelijk minder kwaliteit.

Kansen liggen in samenwerkingsmogelijkheden op bepaalde thema's, zoals in het VSLS-project het geval was. Een andere kans is het (meer) openstellen van scholing voor schilsscholen in de regio. Ook kunnen bestaande netwerken of platforms beter benut worden voor een groter aantal scholen. Bedreigingen zijn onvoldoende facilitering van betrokkenen in regionale samenwerking,

andere wensen vanuit schilscholen (die misschien andere prioriteiten hebben), onduidelijkheid bij de overheid over de richting van de toekomst van opleiden in de school en onvoldoende duidelijkheid over bij wie de taak en verantwoordelijkheid liggen om kennis te delen in de regio.

3.3 Voorwaarden voor regionale samenwerking

Om schilscholen en studenten die daar stage lopen meer te laten profiteren van de kennis en expertise uit opleidingsscholen, komen de volgende voorwaarden uit deze verkenning:

- Als basisvoorwaarde wordt een voldoende aantal studenten gezien. Als het aantal studenten kleiner is dan het aantal stageplekken, dan is investeren in meer regionale samenwerking opportuun. Een aantrekkelijk beroep als leraar, met goede begeleiding op school en instituut, kan een bijdrage leveren aan meer studenten die kiezen voor een lerarenopleiding.
- Algemene voorwaarde is dat gebruik wordt gemaakt van (bestaande) platforms om kennis te delen.
- Lerarenopleidingen: lerarenopleidingen zouden de spil kunnen zijn in de regio van waaruit disseminatie plaatsvindt, onder andere door het organiseren van jaarlijkse conferenties en studiedagen voor alle scholen in de regio, en door scholing voor werkplekbegeleiders en schoolopleiders (blijvend) open te zetten voor alle scholen.
- Opleidingsscholen: de opleidingsschool zou als regionaal kennispunt kunnen fungeren. Dit zou een uitbreiding van de taak voor het opleiden van leraren betekenen; dat wordt dan zo breed als mogelijk in de eigen regio. Facilitering is hiervoor nodig, waarbij geschikte, proactieve projectleiders benaderd zouden moeten worden om als spin in het web te fungeren in hun regio.
- Overheid: het ministerie kan actiever sturen, met bepaalde eisen en voorwaarden, dat opleidingsscholen hun kennis delen in hun regio, en dat ook als taak van de opleidingsschool wordt beschouwd. Een gesprek over de inzet van middelen en facilitering zal hiervoor nodig zijn. Ook komt in deze verkenning regelmatig het advies naar voren om projecten, vergelijkbaar met VSLS, op te zetten om meer scholen in de regio te betrekken bij het opleiden in de school.
- Schilscholen: meer directe contacten vanuit opleidingsscholen en lerarenopleidingen met schilscholen zullen bijdragen aan kortere lijnen

voor kennisdeling en betere inzichten in opleiden in de school bij schilsscholen .

- Steunpunt Opleidingsscholen: het steunpunt kan in de communicatie duidelijker maken dat ook scholen die niet zijn aangesloten bij een opleidingsschool daar hun kennis kunnen halen. Zo kan het steunpunt ook schilsscholen uitnodigen voor bijeenkomsten en actiever kennis delen via katernen en good practices naar schilsscholen toe. Ook kan het koppeltraject verder uitgebouwd worden, waarbij scholen uit opleidingsscholen gekoppeld worden aan scholen die interesse hebben in opleiden en professionaliseren in de school. Tot slot volgt uit deze verkenning dat er aangestuurd kan worden op het benutten van (bestaande) platforms voor kennisdeling in de regio's.

Deze verkenning kan bijdragen aan bewustwording op dit actuele onderwerp voor meer regionale samenwerking rondom opleidingsscholen. Tevens levert het input aan de beleidsdiscussie over dit onderwerp.

Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut

- 982 Weijers, D., Elshof, D., Heim, M
De groei van sbo en cluster 4 in de Kop van Noord Holland.
(Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 980 Jurgens, K., Buisman, M.
Zilveren taalcompetenties. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 979 Buisman, M.
Negatieve leerervaringen van volwassenen met lage basisvaardigheden.
- 978 Boogaard, M., Schenke, W., Schaik, P. van, Felix. C.
Kennissenutting in kennisnetwerken van docenten: Een verkenning.
- 977 Petit, R.
Scenario's voor de toekomst van vakmanschap. (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 976 Sligte, H., Emmelot, Y.W., Schenke, W.
Tussentijdse Evaluatie Amsterdamse Leraren- en Scholenbeurzen 2015-2016.
- 975 Ledoux, G.
Stand van zaken Evaluatie Passend Onderwijs. Deel 3: Wat betekent passend onderwijs tot nu toe voor leraren en ouders? (Alleen digitaal verkrijgbaar)
- 974 Loon-Dijkers, A.L.C. van, Weijers, D. & Heurter, A.M.H.
Onderwijsaanbod voor hoogbegaafde leerlingen in Amsterdam en Diemen.
- 973 Veen, A., Veen, I. van der, Schaik, S. van, Leseman, P.
Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met ontwikkeling van kinderen.
- 972 Sligte, H., Schenke, W.
Een masteropleiding als bijdrage aan kennisbenutting en -verspreiding door leraren.
- 971 Heim, M., Wellner, H., Elshof, D.P.
Passend onderwijs bureaucratisch? (Alleen digitaal verkrijgbaar)

Deze rapporten zijn te bestellen via: secr@kohnstamm.uva.nl

Voor meer informatie, zie: <http://www.kohnstammstituut.uva.nl>

Kohnstamm Instituut UVA bv
Postbus 94208
1090 GE Amsterdam
T 020 525 1226
www.kohnstamminstituut.uva.nl